

פרק ג' חלוקת הארץ .

תחלת דברי אבאר ערי ל"א מלכים הנזכרים יהושע י"ב .
א. ירחו (1). היא עיר חלק בנימין בערך מהלך 4 פרסאות
גרמניות מזרחית (נושה מעט) צפונית ירושלים, ורחוק מירדן
בערך 1 פרסא, והוא במישור כבר הירדן הנזכר לעיל. שמה על
שם עץ האפרסמון שיש לו ריח טוב אשר נמצא בימי קדם
בסביבות ירחו (*). גם נקרא ירחו עיר התמרים (דברים ל"ד ג')
שנמצאו שם תמרים הרבה .

כעת כפר קמץ הנקרא בל"ע "ריחא" ובו מבצר קמץ בנין
מימי קדם אשר שם יושב מושל א' עם אנשי חיל מתי מספר
אשר לוקח המס מהערביים יושבי מחוז ההוא. ואומרים שכפר
הנזכר הוא על מקום עיר ירחו שבימי קדם (זמן מלכי יהודה
וישראל). אכן למערב הכפר בערך מהלך א' שעה נמצאות
חרבות ואומרים שהם חרבות עיר ירחו בזמן בית שני מלכי
הורדוס (**). למערב צפונית כפר הנזכר מעין א' שקוראים "עין

(1) צמקרה לפסוק כי אח כל התועצת האל (ויקרא י"ח כ"ז)
"צחומש ירחו" חסר וי' השניה, אין הכונה על ירחו צל"י רק על עיר
צארץ ספרד או לרפת שצבלי המסרה כנוה צעזרית ירחו ולדעת
קלת היא העיר לונבוויץ (עיין שער שצרי לוחות לר' אלי צחור).
* עצי האפרסמון נוטעו בה רק אחרי ישוב הגולה מבבל ולכן אי אפשר
לומר כי בגללם נקראה עוד בפי הנענים בשם "יריחו" ולכן יותר נכונה השערת
החכם יוסף הלוי (במאספנו השנתי "ירושלים" שנה ג' עמוד 157) כי השם ירחו נגזר
מהשם ירח אשר יושבי המקום הזה העריצוהו ויקדישוהו ועבודת הירח נמצאה אצל כל
בני שם וביותר אצל שבטי האדמים שוכני המדבר אשר נקראו בכנזי הכולל : ערביים
וקרוב הדבר כי אחרי אשר נודעה לתהלה ע"י עצי האפרסמון שנו מעט את התנועה
האמצעית של שמה למען השכיח את שם ירח ולהדגיש יותר את המושג ירחו ויקראהו
יריחו ולכן נקראה בבה"ק בשני המבטאים האלו.

** ע"ד השאלה אם הכפר "ריחא" הנכחי עומד במקום העיר העתיקה "יריחו"
או לא תמצא בהמאמר "גלגל" להחכם דר' ק. שיק בהחלק האשכנזי של ה"ירושלים"
שנה ב' עמוד 12-20.

תבואות פרק ג' חלוקת הארץ, ל"א מלכים הארץ צז

אלישע" ע"ש שרפאו אלישע הנביא (מלכים ב' ב' כ"א *).
 עד היום סביבת ירחו קצת פוריה ומבורכת ונמצאים שם
 חטים הרבה והם מתבשלים ראשונה מכל חטי הארץ, גם נמצאים
 שם תאנים ורמונים תמרים (מעטים) אבל לא עץ אפרסמון (באלזאם).
 ב. עי אשר מצד בית אל. לא מצאנו בכל ערי המלכים
 שמפרש הפסוק מְצָרִים כמו בעי ולא על חנם נעשה כן. ומצאנו
 שם עי בשנויים הרבה: עי, עיא (נחמיה י"א ל"א), עוים (יהושע י"ח
 כ"ג), עית (ישעיה י"ב ח'), ובלתי ספק לא נאמר על עיר אחת
 ד' שמות כ"א שמוכח שיש ב' מקומות ששם עי וכדי
 לחלק ולהפריש ביניהם שנה קצת בשמותיהם.

ומצאתי ביוסיפון שקראה עינא (וכן שמעתי **) שבספרי
 השומרונים נכתב במקום עי (כראשית י"ב ח') עינא, וכתב
 שלצפון ירחו עיר עינא. והפסוק אמר עי אשר מצד בית אל מוכח
 שאין כונת היוסיפון על עי הנזכרת כי בית אל רחוק מירחו כמו
 שאבאר בסמוך. ומוכח שכונת יוסיפון על עי הסמוך לירחו והוא
 קוראה עינא ואולי היא עוים או עית בשינוי לשון קצת להפריש
 מן עי עיא שתכונתו לצד בית אל. וזה שאמר מלך עי אשר
 מצד בית אל והכונה שאינו עי אצל ירחו.

ובזה יש קצת יישוב לתמיה אחת שמצאתי במדרש שמות רבה
 פרשת ל"ב בין ירחו לעי ג' מילין עכ"ל. ואכתוב בסמוך ישעי
 ובית אל בהר והם רחוקים מירחו שהוא במישור ככר הירדן יותר
 מחמשה עשר מילין. אכן לפי דברי נכונים דברי המדרש שבאמת
 סמוך לירחו תכונת עי (והוא שקוראו יוסיפון עינא לצפון ירחו)
 אבל עי של ל"א מלכים היא בצד בית אל, והמדרש הולך בדרך
 דרוש כאלו היתה עי אצל ירחו עיר מושב המלך מלך עי בצד בית אל.
 וכן מוכח קצת מלשון המדרש בעצמו שירחו רחוק מבית
 אל (בית אל סמוך מאוד לעי כנזכר ביהושע ח' י"ז) שאמר
 בכראשית רבה פרשה צ"ט שירחו מבורכת ובית אל מאפלת ע"כ.

* המעין נקרא כהיום "עין סולטן", רק המסירה תקראה "מעין אלישע".

** באמת כתוב שם "עינה" אולם מלת העי שם י"ג ג' מתורגמת "כפרה".

ובספור מלחמת עי בספר יהושע שלהם נקראת "עי".

צח תבואות פרק ג' הלוקת הארץ, ל"א מלכים הארץ

(וכן הוא בתנחומא פ' ויחי). ובודאי אי אפשר לומר שנוי טבע מדינות במרחק ג' מילין, אלא ודאי מוכח עי בצד בית אל עיר אחרת רחוקה מירחו.

ואחקור על הכונת עי בצד בית אל ואם לא נמצא זכרונה בארץ. ומתחלה אכתוב מה שנראה לי בענין בית אל שראיתי במפדשים שכתבו ישיש ב' מקומות ששמם בית אל א' לכניטין וא' לכני יוסף. ואני אוכיח בס"ד מהפסוקים ומהמציאות שלא היה ושלא יש כ"א בית אל א', והוא על הגבול בין בניטין ובין בני יוסף, לכן נמנה לשניהם כמו שמצאנו בירושלים ובקרית יערים וכו' כמו שאפרש במקומם.

כבר כתבתי המציאות שירחו במישור הירדן (כבר הירדן). ושם נתרחק עד ג' שעות לכל צד ולא נמצא בגבול וכתחום זה אף הר אחר, ואזכיר הפסוקים אשר מהם מוכח שעי בהר הוא: יהושע ז' ב' עלו ורגלו את הארץ ויעלו האנשים וגו' ויאמרו אליו אל יעל כל העם וגו' ויעלו מן וגו' ושם ח' א' וקום עלה העי וגו' לעלות העי וגו' ויעל הוא וזקני ישראל וגו' וכל העם וגו' עלו ויגשו וגו'. מכל הפסוקים אלה מוכח שלעי יש עליה והוא בהר ועי סמוך לבית אל כמו שזכר (ביהושע ח' י"ז) ולא נשאר איש בעי ובית אל אשר לא יצאו וגו'. וכן מצאנו שבית אל בהר כמו שזכר ביעקב קום עלה בית אל (בראשית ל"ה א'). וכן בגבול בני יוסף עלה מירחו בהר בית אל (יהושע ט"ז א'), וכן (מלכים ב' כ"ג) ויעל משם (מירחו) בית אל הוא עולה בדרך וגו', וכן באברהם (בראשית י"ב ח') ויעתק משם ההרה מקדם לבית אל וגו'.

וכן מצאנו בירושלמי עבודה זרה פ"ג ה"ח שדרש בפסוק (יהושע ז' ב') העי אשר עם בית און מקדם לבית אל שכתחלה שמו בית אל ועכשיו נישתנה לבית און ע"כ. וכן הוא בירושלמי שבת פרק אמר ר"ע [ה"א] וכן בב"ר פ' ל"ט ופירש רש"י ועכשיו מזמן ירבעם ואילך. וכן בהושע י' ה' לעגלות בית און תיב"ע על די פלחו לעגלים כבית אל, והכונה עגלי ירבעם

תבואות פרק ג' חלוקת הארץ, ל"א מלכים הארץ צט

שהעמיד בבית אל (בהר אפרים), ומוכח שעי אשר עם בית און היא בית אל של ירבעם, ומוכח שעי סמוך לבית אל בהר אפרים הוא ¹).

אכן יש לפרש לשון הפסוק יהושע ט"ז ב' ויצא מבית אל לזוה ר"ל ללזו (ולזו היא בית אל) א"כ מוכח שבשני מקומות שם בית אל (זוה סמיכת וראית המפרשים שיש בית אל לבנימין ובית אל לבני יוסף) ולפי דעתי אין הכרח שהי בתיבת לזוה במקום לי בתחלה, כי מצאנו פעמים הרבה ה' בסוף התיבה ואין המשמעות במקום לי בתחלה כמו (בראשית כ"ה ט"ו) יטורנפיש וקדמה. וכן ישעי' י" ל' הקשיבי לישעה זכן (דבהי"א י"ח ג') ויך דוד את הדרעור מלך צבה חמתה זבתרגום רב יוסף בהמתה, וכן (ישופטים י"ד א') וירא אשה בתמנתה, וכן (ירמיה נ"ב י') שחט ברבלתה. וכן נוכל

¹ ואם תשיצ לי אין מציאין ראיה מדרוש, ודצרי הירוטלנוי והרצה הם דוקא דרך דרוש אולם לפי הפשט צית און אינו צית אל? ואשיצ הלל מקרא נפורט הוא (שמואל א' י"ג ה') ופלסתיס גאספו להלחם עם ישראל וגו' וישנו צמכונס קדמת צית און וגו' מוכח שצית און היא צמחוז מכוונס (למערכו). ולעיל כזכר ויסלח יהושע אנשים מיריחו העי אשר עם צית און וגו', הלל זה ראיה צרורה ונופת מוחלט שעי של ל"א מלכים תכונתה סנווך לצית און ולצית אל, והלל ידענו מפסוקים ונהמליחות שצית און וצית אל סמוכים למכוונס ומכאן רחוק מיריחו מהלך ז' שעות (לא ג' מיל רחוק עי מיריחו ¹) כונו סנזכר צמדרש רצה שנות פל"ב, א"כ מוכח ג"כ שצית אל הנזכר צמלחמת עי היא ע"כ צית אל הסמוך למכוונס, וא"כ ראיה צרורה בשונס שלל יש כ"א צית אל אי והוא צהר אפרים ושם העמיד ירבעם עגליו ושם הטה אצרהם אהליו ושם צנה יעקב מוצחו ושם היתה מלחמת צני ישראל עם וולך עני.

¹ כנראה כפל טעות קופר צמדרש ול"ל "צין צית אל וצין עי ג' מ"ל" וכן הוא צמוצ"ן פרשת מסעי צפסוק מלח הרב תרצו, וז"ל: וכן הזכירו סכמים צין צית אל לעי די מילין עכ"ל (ול"ל ג' מילין והוא טעות הדפוס די צמקום ג' בי סמליחות מורה כן). (פרי תבואה דף ע"ו ע"ב).

ק תבואות פוק ג' חלוקת הארץ, ל"א מלכים הארץ

לפרש כאן שבית אל נקרא בית-אל-לזזה וכונת הפסוק שהגבול יצא מבית אל לזו ועבר אל גבול הארץ עטרות והיא בית אל הנזכר בערי בנימן ובערי בני יוסף לפי שהיתה על הגבול נמנה לכאן ולכאן והיא בנחלת בנימין, ובתחלת ספר שופטים נזכר שעלו בני יוסף וילכדוהו ⁽¹⁾.

ובעל כפ"ס * (כתב ג"כ יששני בית אל הם שאחד היה בהר אפרים בגבול בנימין ובני יוסף ואחד היה בערכה מקום מישור למטה סמוך לכבר הירדן, וזה שכתוב 'יהושע ח' י"ד) ויהי כראות מלך העי וימהרו וישכימו ויצאו אנשי העי לקראת ישראל למלחמה הוא וכל עמו למועד לפני הערבה עכ"ל. ולפי דעתי לא יש שום הוכחה מפסוק זה, כי כבר כתבתי לעיל במקומו שכל חבל הארץ כבר הירדן מים כנרת עד ים המלח נקרא ערבה, וא"כ גם בית

⁽¹⁾ וראה ברורה לדברי שאין כונת הפסוק וילא מצית אל לזזה מצית אל לזו (שנוכח שב' צית אל היו) כי נאחר שכזכר ונזכר בפסוק הכ"ל מצית און קמוך לנכמס ונחוט גבול בני בנימין כאמר [יהושע י"ח י"ז] ועלה הגבול אל כתף ירחו מזפון ועלה צהר ימה והיו תלאתיו מדצרה צית און ועבר נשם הגבול לזזה אל כתף לזזה נגצה היא צית אל וירד הגבול עטרות אדר וגו'. והנה נוכח מצית אל הוא צהר אפרים כי כבר עבר חוט הגבול מדצרה צית און (שהוא צמחו מנחש) טרם הגיעו לצית אל. ובתחום בני יוסף לאור [שם ט"ז א'] עולה מירחו צהר צית אל (וצבל כבר הירדן לא נחל הר וא"כ ודאי הוא צית אל צהר אפרים) וילא מצית אל לזזה ועבר אל גבול הארץ עטרות (הוא עטרות אדר), ולמה לא נזכר גם ציחור תחום גבול בני בנימין שעלה צית אל ואח"כ תלאתיו מדצרה צית און ואח"כ עלה צית אל היא לזו, אלא צרור מצית אל צהר הנזכר בתחום בני יוסף צהר צית אל הוא צית אל הנזכר בתחום בנימין אחר שהיה תלאתיו מדצרה צית און והוא צית אל לזו והכונה וילא מצית אל לזזה הוא שם א' ר"ל מצית אל נקרא ג"כ לזו כמו שכתבתי.

* [פוק י"א במצאנו עמוד רצ"ו.]

תבואות פרק ג' חלוקת הארץ, ל"א מלכים הארץ קא

אל בהר אפרים תכונתה על פני הערבה. והדרך מירחו לבית אל הוא בתוך ערבה. ובסוף ערבה (לצד מערב) מתחילים ההרים, ובית אל בהרים אלה סמוך לערבה. וא"כ בשיצא מלך עי ועמו לקראת ישראל ודאי יצאו לפני הערבה. וא"כ מיכח ישגם בית אל בהר על פני הערבה היא ובית אל אחת היא.

ועתה אחקור ואבאר מציאות מקומות אלה :

לצפון ירושלים (כמעט מכון) בערך כמהלך ג' שעות נמצא הכפר "ביריא" היא בארות לבנימין (שמאל ב'ד' ב') והיא בדרך מירושלם לשכם. למזרח נוטה מעט דרומית "ביריא" בערך שעה הכפר "מוכמאס" הוא מכמש (שמאל א' י"ג ב'). לצפון מכמש (נוטה מעט מזרחה) בערך שעה הכפר (סלע) ראמון (שופטים כ' מ"ה). לדרום "רימון" (נוטה מעט מערבה) בערך ג' רביעית שעה וכן לצפון "מוכמאס" (נוטה מעט מזרחה) בערך א' רביעית שעה נמצא חרבות סמוך לעמק אחד הנקראות חרבות מדינת געי (ר"ל עיר עי) ולמערבית צפונית להם בערך ג' רביעית שעה נמצאות "חרבות ביתון" והם לצפון (נוטה מעט מזרחה) "ביריא" בערך ג' רביעית שעה והם כמעט מכון למערב "כפר רימון" הנ"ל.

והנה בלתי ספק חרבות מדינת געי הם חרבות עי וחרבות ביתון הם חרבות בית אל או בית און¹, ובהכרת שלהם "ביתון" ר"ל בית און, וזה שנאמר [בראשית י"ב ח'] בית אל מים והעי מקדם. והעמק אשר לצפון חרבות געי הוא הגי אשר בניו ובין העי (יהושע ח' י"א), כי המחנה ה' לצפון עי והאורב ישב בין עי ובין בית אל נוטה מעט דרומה, ויושבי בית אל יצאו מן העיר דרך צפונה אשר שם מחנה ישראל לרדוף אחריהם לא ראו את האורב.

וכל המקומות אלה הם בהרים הגבוהים בהר אפרים

1) ולולי הוא צוטנא הנזכר צירוקלמי ע"ז פ"א [ה"ד], רצה

סוף פרשת לך לך יריד צוטנה.

קב תבואות פרק ג' חלוקת הארץ ל"א מלכים הארץ

ורחוקים מירחו כמהלך 5 או 6 שעות, לכן אי אפשר לומר שבית אל ועי הם סמוכים ובמחוז ירחו. ומוכח שלא הי' ב"א עיר אחת ששמה בית אל והיא על גבול בנימין ובני יוסף ונחשבה לשניהם כמו שכתכתי בכר.

ג. ירושלים. אבאר אי"ה באריכות במקומה.

ד. חברון. גם אותה אבאר במקומה.

ה. ירמות. מצאתי בספרי חבמי העמים שירמות רחוק מבית גוברין (עיין במקומו) כמהלך 4 שעה לצד ירושלים. ובעת כפר "ירמוק" לצפונית (נוטה מעט מזרחית) בית גוברין בערך ג' שעות וכפי הנראה הוא ירמות.

ו. לכיש. מצאתי בדברי אייזעביאום שתכונת לכיש 7 מיל (בי וד' חמישית שעה) מזרחית דרומית לבית גוברין. ולפי דעתי צ"ל מערבית דרומית וגם המספר אינו מכוון, כי עד היום למערב בית גוברין (נוטה מעט דרומה) בערך 5 שעות חרות "אום לאכיס" והוא בלתי ספק על שם לכיש (כדבה"י בי י"א ט' נזכר לכיש עם אדורים, עיין מקומו).

ז. עגלון. כתב הנ"ל כפר "עגלא" רחוק מבית גוברין 10 מיל (4 שעה) דרך עזה עכ"ל. ובעת למזרח חרות "אום לאכיס" הנזכרת בערך ג' רביעית שעה חרות אנ"לון והוא עגלון.

ח. גזר. עד היום בין יפו ובין רמלה (עיין מקומו) כפר אחד שקוראים בל"ע "גאזור", וכמדומה לי שהוא גזר הנזכר (*). ומצאתי בספר מכב"י א' ז' ל"ט ומ' שגזר הוא מול בית חורון ואינו כל כך רחוק ממנו. ולפי דברי אייזעביאום הי' 4 מיל (שעה וחצי) לצפון עמאום (עיין מקומו), ולפי דעתי דבריו אינם מדוקדקים והיא עיר אחרת). וכן נזכר בתחום בני יוסף (יהושע ט"ז ג') עד

(* הכפר הזה נקרא יאזור, ויבדאי איננו גזר. וחורבית העיר העתיקה נזר נמצאו זה מקרוב בין רמלה ובאבאלואד, בהמקום הנקרא "תל ג'זר" הרחוק 4 פרסאות אנליות למערב עמאום.

תבואות פירק ג' חלוקת הארץ, ל"א מלכים הארץ קג

בית חורון תחתון ועד גזר והיו תצאותיו ימה. וזה מסכים עם דברי ישגאזור הנזכר הוא גזר שהוא בהוש הגבול בית חורון תחתון (עיין מקומו) וסמוך לים, ובעל כפ"פ * כתב לדרום עין גנים (ג'נין) בערך ב' שעה הוא גזר וקוראים לו גנזור עכ"ל שנה ברואה. כי גזר לא היה כל כך רחוק מלכיש כמו שנאמר (יהושע י' ל"ג) אז עלה הרם מלך גזר לעזור את לכיש, והוא בחוש הגבול מבית חורון לים הגדול כמו שכתבתי, ואיך אפשר שהוא לצפון שכס בערך 4 שעות שהוא לדרום "ג'נין". במסכת שבת דף ק"ל ע"ב ר"י הגזור או שנקרא על שם עיר גזר או שהי' מל (וימל ת' א וגזר).

ט. דביר. עיר בנחלת יהודא לפנים קרית ספר (שופטים א' י"א) לא נודע, אולם כהרי חכרון דרומית מערבית נמצא עד היום עמק אחד שקוראין בל"ע "ואדי דיביר" ** ומוכח שבעמק ההוא היתה תכונת עיר דביר ועל שמה שם העמק.
י. גדר. ב"ואדי צראר" (אשר אבאר בגבול בני יהודא) למזרח הר מודיעים בערך שעה א' מצאתי הרבות הנקראות בל"ע "גאדארא" והם לפי דעתי הרבות גדר, או הוא כפר "ג'דר" גדר לצפון חכרון בערך 4 שעה נוטה מעט מערבה ***).
יא. חרמה. בנחלת שמעון (יהושע י"ט ל"ד) לא נודע, אכן חרמה היא צפת כנזכר בתחלת ספר שופטים (א' י"ז), ומצאנו בדה"י ב' י"ד ט' כגיא צפתה למרשה. ומרשה ידוע שהוא בערך שעה א' דרומה בית גוברין (עיין מקומו), ומוכח שהרמה היתה במחוז ההוא.

* פירק י"א בתוצאתנו עמוד רצ"ד.

** בהמפת היותר מסודרות לא נמצא "ואדי דיביר", וכנראה נודע להמחבר

רק עפ"י השמועה, וההקירות החדשות מאחדות אותה עם הכפר אדדאהאריא בדרומית מערבית חכרון, והוא נרשם במפת הארץ.

*** שניהם אינם מתאחדים היטב עם גדר הנכחית, כי הראשונה יותר

נכונה להעיר "גדר" בחלק יהודה (יהושע ט"ז ל"ז) והאחרונה תתאחד רק עם העיר "גדור" הנזכרת ביהושע ט"ז נ"ה, ומקום העיר גדר של ל"א מלכים לא נודע עד היום.

קד תבואות פרק ג' חלוקת הארץ, ל"א מלכים הארץ

יב. ערד. לדרום חברון כמהלך יום אחד למזרח מולדה הכפר שקוראים בל"ע "תל עראד" *) והוא בלתי ספק עיר הנזכר ו). יג. לבנה. בשפלת יהודה (יהושע ט"ו מ"ב) לא נודע. ואייזביום כתב סתם שהיא במחוז בית גוברין. יד. עדולם. גם היא לא נודעה ומוכח שתכונתה היתה בשפלה. והכותב הנ"ל כתב שהיא 10 מיל (4 שעה) למזרח (ר"ל מזרחית צפונית) בית גוברין. והיא היתה סמוכה לעיר תמנה (עיין מקומה). והיא נזכרת בס' מכבי"ב י"ב ל"ה במלחמת יהודה מכבי **) עם געארגי ע"ש.

[* איננו כפר ב"א חורבה גדולה למזרח באר שבע. (1) הוא ערד יושב הכנען הנזכר צנולחנות בני ישראל צהיותם חונים צהר ההר (צנולצר ב"א א'), ונה שאלו והחרונתי את עריהם ר"ל צעת שיצאו לארץ. וכן עשו (צזמן יהושע) ויקרא שם המקום חרונה, הכונה שנתחזק מקום עיר ערד הניחו חרצ ושום ולא צנו העיר ההיא ויקראו שם המקום חרונה. ואל תאמר שהיא עיר חרונה הנזכרת לעיל כי היא רחוקה הרבה מערד כשכתבתי. ושם חרונה לפנים לפת והיא צנחוז נראשה (צחלק שונעון), אולם ערד היא לדרום חברון (צחלק יהודה) כונהלך יום א'. והנה נעשה החרים ערד וקרוא שמו חרונה אינו נזכר בספר יהושע ושופטים כי כזר נזכר בתורה. ונעשה החרים לפת וקרוא שמו חרונה היא נעשה אחר ולא נודע לנו קיצת החרים הלז. וראיה לדברי כי חרונה נזכרת בכלל ערי שונעון וזכה שצנו לפת ויקראו לה שם אחר שם חרונה. אכן ערד לא נולד בכלל ערי יהודה (ציהושע ט"ו), מוכח שלא צנו אותה אח"כ כשכצסוה והחריונה (צזמן יהושע) צעת שכצס ל"א מלכים) ונשאר המקום ההוא תל עולם לא יצנה עוד (ואולי זה קיצת השם הכפר הנ"ל "תל ערד" שהיה עד סמוך לדורות האחרונים תל עולם והיה שונה תל ערד ***) ולאח"כ נצנה ונגויי הארץ הכפר זה).

** החוקר קלירמאנט נאמניא מצא את העיר הזאת במקום הנקרא "חורבות איד-אלמא" הרחוק כששנה פרסאית אנגליות בצפון מזרח מבית גוברין וכל החוקרים מחוקים את ההשערה הזאת ונרשמת במפת הארץ.

*** בעברית וגם בערבית אין הוראת השם "תל" (לכדו) מקום הרב מאין יושב ב"א צבור או גל גבוה מעט של עפר או הול.

תבואות פדק ג' חלוקת הארץ, ל"א מלכים הארץ קה

טו. מקדה. גם היא לא נודעה כעת. והכותב הנ"ל כתב שהיא 8 מיל (8 שעה וחומש) למזרח בית גוברין (*).
 טז. בית אל. עיין מה שכתבתי בשם עיר עי.
 יז. תפוח. בתחום אפרים ומנשה (יהושע ט"ז ח') נזכר תפוח למזרח שכס. ועד היום למזרח צפונית שכס המחוז על יד הירדן נקרא בל"ע יבלד תופאח". והוא על שם עיר תפוח הנזכרת שהיתה במחוז ההוא והיא נזכרת גם בספר הישר (עיין מקומה¹).
 יח. חפר. היא נקראת ג"כ נת חפר. ועד היום למזרח דרומית צפורי בערך שעה אחת הכפר "מגאת" (שקוראים ימעגיהאת). ולפי דעתי הוא על שם מגת חפר**). ששם קבר יונה הנביא מגת חפר (בירושלמי שביעית פ"ו נזכר שחפר בתוך י"ב מיל לצפורי.

יט. אפק. מצאנו ה' מקומות ששם אפק : א' בחלק יהודה (יהושע ט"ו נ"ג), ב' בתחום בנימין ואפרים (שמואל א' ד' א') שהוא סמוך לאבן העזר ולמצפה ג' בעמק יזרעאל בחלק יששכר שם היתה מלחמת שאול עם הפלשתים (שם כ"ט א' 2), ד' בחלק אשר (יהושע י"ט ל'), ה' בהר הלכנון (שם י"ג ד') אשר זכרתי כבר בערי הלכנון. ולא נדע בבירור באיזהו מהם ישב מלך א' הנזכר בכלל ל"א מלכים. ולפי סדר שמות ערי המלכים הנזכרים מישמע קצת שהכונה על אפק בעמק יזרעאל (עיין מקומו).

* לפי השערת החוקרים הוא אולי הכפר הנקרא כעת "אלמונהאר".

¹ (אכן גם נחלת יהודה כמלא עיר תפוח (יהושע ט"ז ל"ד).

** את הכפר הנז' ניכל לאחד עם מנת חפר אך מנת חפר הוא בחלק זבולון והוא איננה אחת עם העיר חפר שהיתה בין חפ"ח ואפק (יהושע י"ב י"ז י"ח) ובין שכה ודאר (מלכים א' ד' י"א).

(2) אפק הנזכר במלחמת צן הדד (מלכים ח' כ' כ"ו) נראה לי שהוא אפק ליסשכר בעמק יזרעאל אשר כתבתי, כי כן לוו לו ללחום עם ישראל צמיסור, ואפק הנזכר הוא צמיסור עמק יזרעאל. גם נמלא עד היום כפר פיק צעזר ים כנרת, וכמזונה שאינו מכל חלה שזכרתי, כי תכונתו צהריס וצן הדד לחם צמיסור כמו שכתבתי.

קו תבואות פרק ג' חלוקת הארץ, ל"א מלכים הארץ

כ. לשרון. כבר כתבתי לעיל תכונת עמק השרון שהוא על שפת ים הגדול במחוז קיסאריא. והמלך הזה מלך על עמק השרון וזה לשרון. ובדרך מקיסאריא ליפו בערך בחצי הדרך נמצאו חרבות הנקראים בל"ע סאראן ומוכח ששם עיר ששמה שרון. כא. מדון. לצפון ציפורי) בערך שעה וחצי ולמערבית צפונית לכפר רומי (עיין מקומו) בערך שעה כפר מאנדא. ומצאתי בכ"פ* (ז"ל וכן טועים הישמעאלים במקום אי הסמוך לציפורי ששמו כפר מאנדא והם אומרים שהוא מדין עכ"ל. ולפי דעתי טעו דוקא בהכרת הלשון, כי אפשר שמקובל אצלם שהוא מדון והם משבשים הלשון וקוראים מדין. ולכן נראה לי מדון היא כפר מאנדא הנז' **).

כב. חצור. נזכרת במלחמת יהושע על מי מרום (יהושע י"א א'). ויוסיפון בחלק ספרו קדמוניות 5. 5. 1 כתב שחצור לצפון ים כמכ. ועד היום לצפון ים הנזכר (עיין מקומו) ולמערב "באניאס" נמצא כפר "חאסור". וכתנך ערבי מצאתי כאן במקום חצור יקיסאריע. ואולי כונתו על דן ליש הנקרא ג"כ "קיסאריא פיליפפי" (עיין מקומו), ותכונתו היה סמוך לעיר חצור הנזכרת ***). כג. שמרון מראון. מצאנו בערי חלק זבולון קטת נהלל ושמרון (יהושע י"ט ט"ו). ובירושלמי מגילה פ"א [ה"א] מבואר שמרון הוא "סימוני" עכ"ל, והוא עד היום לדרום מערבית צפורי בערך 2 שעה (עיין לקמן במקומו), וא"כ שם תכונת עיר המלך שמרון. אכן מצאתי בכ"פ*** (שבזמנו היה לדרום הר גלבוע עיר "דר מרואן" שהוא א' מל"א מלכים ע"כ. ועיר זאת רחוקה מכפר סימוני. ואולי שמלך על ב' מקומות שמרון ומראון ונחשבים למלכות א'.

(1) גם מיקושע י"ח אי נראה שהכונתה בחלק הלפון (גליל).

* פרק י"א בתיצאתנו עמוד רצ"א.

** יותר נכון לאהדה עם חרבת מדין למערב ים כנרת וסמוך להבאר הטון

כדעת אחדים מהחוקרים החדשים.

*** לדעת קצת נכון לאהדה עם המקום ג'בל ח'הידרה סמוך לקדש שבגליל העליון.

**** פרק י"א בתיצאתנו עמוד רצ"ד.

תבואות פוק ג' חלוקת הארץ ל"א מלכים הארץ קו

כד. אכשף. עיין מה שכתבתי לקמן בשם זה עיר חלק אשר.
כה. תענך. עיין מקומה בערי בני יוסף בחצי שבט
מנשה (שופטים א' כ"ז).

כו. מגדו. גם אותה עיין במקומה שם.
כז. קדש. היא קדש בהר נפתלי עד היום לצפון צפת
בערך 6 שעות עיר "קדם".

כח. יקנעם לברמל. לא נודעה. לנהר עכו נמצא נחל
הנקרא "ואדי נעמאן" והוא במישור עכו סמוך לברמל, אולי הוא
שיבוש הלשון שהכונה יקנעם. וכדברי אייזנבאום מצאתי שבזמנו
היתה עיר "קאמון" (כמו "קאנום") לצפון עיר מגדו 6 מיל (כי
שעות וחצי) ואולי היא יקנעם לברמל (*).

כט. דור לנפת דור. עד היום לצפון "קיסאריא" בערך
4 שעות הכפר מאנטורא על שפת ים הגדול (עיין במקומו) היא
דור. ולדרום מזרחית מאנטורא בערך שעה א' הכפר "נאפאתא"
והוא לפי דעתי נפת הנזכה, ומוכח שנפת גם שם עיר.

ל. גוים לגלגל. עד היום לצפון מזרחית יפו בערך 7
שעות ולדרום כפר "סאבא" כשעה א' כפר גדול הנקרא בל"ע
"ג'יליל" (**). והוא שיבוש הלשון והכונה "ג'יליל" ר"ל גלגל (בני
דגושה), וכלתי ספק הוא לגלגל הנזכר. ובתנ"ך ערבי מצאתי
שהעתיק במקום גוים לגלגל "אלאכזאב" ור"ל אכזיב (כזיב)
לצפון עכו (עיין מקומו). ואולי ישקבלה בידם שגוים לגלגל הוא
כזיב, ואם קבלה נקבל.

לא. תרצה. עיין מה שכתבתי לקמן בשמות ערי בני יוסף.

נשלם ביאור מלכי הארץ.

ה' מלך תגל הארץ.

* כל החוקרים החדשים מסכימים לאחד את העיר הזאת עם ההורבה והתל

הנקרא כעת תל קמון הנשען לעמק יזרעאל בדרום הר הכרמל.

** באמת נקרא בלשון ערבי ג'ילג'ולא.

קח תבואות פרק ג' חלוקת הארץ, יהודה הארץ

סדר השבטים וביאור ערי חלקם.

סדר השבטים דרך כללי.

יהודה גבולו בדרום הארץ (1) ואחריו בנימין. שמעון בתוך

(1) והנה חלק יהודה הוא הגדול וכל חלקי השבטים ותחומו (מלפון לדרום) היה מירושלים עד סוף גבול הארץ והוא עד מדבר סין וקדש צרנע ועלמון ונחל נולרים. וכן (ומזרח למערב) מים המלח (כמעט) עד ים הגדול. ולכן נולח צדרי חכז"ל שם ארץ יהודה מושאל על כל ארץ ישראל חלק הדרומי עד ירושלים (גם לפעמים ללפון ירושלים כמו סכתצתי לעיל צביאור ג' ארלות לצעור, ירוניה תי"צ ויצאו ארץ יהודה אל גדליהו המלפחה, מוכח שמולפה בכלל יהודה). וצמסכת צרבות דף ס"א ע"ג ת"ר הנפנה ציהודה לא יפנה מזרח ומערב אלל לפון ודרום וצגליל לא יפנה אלל ומזרח ומערב. והנה לצאר נואמר זה עד תבונמו ולישצ כל התמיהות והקושיות שיש צו ילטרך ללימודים ולהקדמות (כאשר אצארהו אם יגזור ה' צחיים לקמן צחלק השלישי צחלק הפשט). אולם כל נואמר זה צנוי על הקדמה אחת שהציא גם רע"י ש"א"י ברלועה ארובה וקלרה והכונה ארובה מוזרח למערב וקלרה מלפון לדרום. אכן לפי הווליות אי אפשר לומר כן, כי בהפוך הוא, כי ארץ יהודה נחפשט יותר מלפון לדרום [מאשר] מוזרח למערב, כי מירושלים עד ואדי גלעין (קדש צרנע) המרחק [יותר] גדול [מאשר] מים המלח לים הגדול. ומן הרבה עמדתי על הדבר הזה לפרשו ע"פ המליחות.

ונראה לי שכונת צעל המאמר אינו על כל ארץ יהודה כ"א על חלק הארץ ההיא הנושבת מצני עמינו. כי ידוע (כמו סכתצתי בצר) שצחלק הדרום ארץ יהודה ישצו צו אדומיים ויוכים כמעט רוצ משך זמן צית השני וכ"ש אחר החרצן. ואפילו חצרון וצית לור היה תחת ידם וכמעט לא ישצו מצני עמינו צכל חצל ההוא. וא"כ צאופן זה נולח צאמת ארץ יהודה ברלועה ארובה וקלרה, כי המרחק מים המלח עד ים הגדול כפל ויותר ממה שיש מירושלים עד סוף תחום

תבואות פרק ג' חלוקת הארץ, יהודה הארץ קט

יהודא בצד דרומית מערבית. ולצפון שמעון דן ומגיע עד עיר דור (טאנטורא) על שפת הים ומפסיק לבנימין ולאפרים ולמנשה להגיע עד תחום הים. לצפון בנימין בני יוסף ו, אפרים ומנשה. וגבולם עד עמק יזרעאל, ועמק זה היה לישישכר וחלק מהרי הגליל הדרומי (התחתון). זבולן על חוף ים כנרת וגם הגיע עד מחוז ים הגדול בצד הכרמל. נפתלי לצפון זבולן בצד המזרח. אשר בצד המערב על שפת ים הגדול עד פוף תחום כיבוש יהושע דהיינו עד צידון וגו'.

יהודה (יהושע ט"ו).

גבול הדרום כבר פרשתי לעיל בתחום א"י ע"פ פרשת א"מ, ואפריז כעת דוקא שמות הערים אשר לא נזכרים שם; ועבר חצרון ועלה אדרה ונסב הקרקעה. בפרשת מסעי נזכר ויצא חצר אדר עיר א' וכאן נזכרים ב' ערים חצרון ואדר. ולקמן בשמות ערי יהודא בנגב נזכרים כמה מקומות חצור וחצרון. ונראה לי שמחוז ההוא הוא מחוז העוים היושבים בחצרים עד עזה (דברים ב' כ"ג). והכונה חצור, חצר חרתה (יהושע ט"ו כ"ה). חצרון היא חצור, חצר גדה (שם ט"ו כ"ז), חצר שועל (שם

ישוב בני עמינו לכל דרום והוא מחוז חצרון (ואולי אפילו ללפונו), ולא יתפשט הרצוע ב"א צורך 6 או 8 טעה ומנוזרח לונערב כמעט מהלך צ' ימים.

1) ויש לפרש לשון הפסוק (יהושע י"ח ה') יהודה יעמוד על גבולו מנגב וצית יוסף יעמודו על גבולם ולפון. אין הכונה שיוסף הוא ללפון ז' השצטים (כמו שכתב הרד"ק) כ"א שכונת הפסוק שלא יאמרו אח"כ כשיצאו האנשים לחלק להם פעם אחר כל הארץ וגם ליהודא ולבני יוסף מחלק אז חלוקה אחרת שנהצטלה חלוקה הראשונה, לכן אמר לא כן, יהודא יעמוד על גבולו וגו' ר"ל ונה שיריתי כצר יהיה צנוקומו וחלק דוקא צין ז' השצטים ואלה גקחו צין יהודא ובני יוסף וללפון בני יוסף, ויהודא ובני יוסף נשאר צנוקומו, עיין רס"י.

קי תבואות פרק ג' חלוקת הארץ, יהודה הארץ

ט"ו כ"ח, חצר סוטה (שם י"ט ה'). (עיין לקמן כי שם רפיח) בהעתקה יונת במקום חצר אדר כתבו "אראד" ר"ל ערד ואינו נכון).

והנה מוכח שחצרון ואדר וקרקע תכונתם בין "ואדי גאעין" שהוא קדש ברנע ובין "ואדי קיסימי" שהוא עצמון. וידוע תדע שחבל הארץ ההיא חרב ושמש כמעט יותר מכל חלקי הארץ כי הוא כעת מדבר חול ומהלך כמה ימים לא נמצא אף עלה ירק ולכן אל יפלא בעיניך כי לא אוכל לרות צמאונך במדבר הזה.

גבול המזרחי והמערבי ידועים כי הוא ים המלח וים הגדול. וגבול לפאת צפונה מלשון הים מקצה הירדן ועלה הגבול בית הגלה ועבר מצפון לבית הערבה וגוי, דבירה מעמק עכור וגוי והיו תצאותיו אל עין רוגל.

ואזכיר מה שנמצא ומה שנודע ממקומות אלה אף כי מעטים הם :

בית חגלה. מזרחית דרומית ירחו מעין א' גדול ומימיו טובים ונקרא בל"ע "עין חגלה" ומוכח ששם היתה תכונת עיר בית חגלה. וכן מצאתי בדברי היראנימוס. שבזמנו תכונת בית חגלה 3 מיל (שעה א' וחמש) מירחו, 2 מיל (ד' חומש) מירדן עכ"ל. ולמערב דרומית המעין נמצא כפר "קאסר חאג'לא" (לפי הנראה הוא בית חגלה. וראו עין חגלה הוא עין עגלים¹), הנזכר יחזקאל ט"ז י"א.

בית הערבה. לא נודעה, ומוכח שתכונתה למערב בית חגלה (ויש אומרים שבית ערבה היא בית ברה הנזכרת במלחמת

* כפר אין במקום הזה וקאסר היראתו מבצר, בטח על כי הכנסייה שעמדה לפניו היה בנוי בתבנית מבצר וזה שנים מספר בנתה הכנסייה היונית שבירושלם מקלט קטן(על כי לפי מסורתם נר בהמקום הזה אחר מקדושיהם) וגם הוא בתבנית מבצר. (1) עגלים לשון רבים תמורת עגלה לשון יחיד. עגלה כמו חגלה, שגאלנו פעמים הרבה ע' תמורת ה' כמו פוסעים תמורת פוסעים, העוים הם הפוים, תחירה כמו שתירה, חויל נקרא ג"כ עויל, אור זרוע כמו זרוע, (עיין צרמז"ן צפוק והעוים היושבים בהלרים). ובאמת עין גדי (עיין מקומו) ועין חגלה שניהם צמחו ים המלח כנזכר בנזכר חגלה הנ"ל.

(פרי סבואה דף ע"ו ע"א).

תבואות פרק ג' חלוקת הארץ, יהודה הארץ קיא

גדעון (ישופטים ז' כ"ד), ומעות הוא כי בית ברה לא היתה במחוז ירהו כ"א יותר צפונה). ב' מקומות אלה נזכרים לקמן בחלק בנימין ומובח שחוט הגבול עבר דרומה להם (ולא ידעתי פירוש ועבר מצפון לבית הערבה).

עמק עכור. נזכר גם במעשה עבן עובר ישראל ויקח יהושע את עבן וגו' ויעלו אותם עמק עכור [יהושע ז' כ"ד] ¹, ומובח שעמק זה מושך עד סמוך למחוז סביבת הר הזיתים למחוז עין רוגל. וחקרתי ודרשתי על עמק זה והנה נמצא לדרום מזרחית הר הזיתים כפר "אלעזריא" (בית הגני) ותכונתו בעמק (עיין לקמן אצל), ועמק זה מושך מזרחה עד סוף ההרים בכבר הירדן. ולפי דעתי הוא עמק עכור *.

אחר ***) כתבי כל דברי אלה זכני ה' לעבור ולחקור ולדרוש מחוז ההוא יותר ממה שחקרתי ראשונה (וידוע ידע הקורא כי מחוז ההוא מסוכן עד מאוד לעבור ואי אפשר ללכת שמה כ"א בשומרים דורכי קשת ללחום עם הערביים יושבי אהלים בחבל ההוא) ^{***}, ושאלתי ודרשתי מפי "השיך" (מושל ישופט) של כל הערביים ההם לאמור ולהודיע לי כל ישמות החרבות והנהלים (ואדי) והרים וגבעות שנודעים להם בשמותם עלי אדמות וזכיתי בזה לדעת דברים יקירי הערך שלא נודעו עד היום הזה. למזרח אלעזריא (אצל עיין מקומו) בערך חצי שעה מצאתי עמק רחב בצד עמק עכור ושם בריכה ומעין הנקרא בל"ע "ואדי האט". ולפי

1) ואם יקשה צעניך הלא יריחו צמיסור צככר הירדן וצכל ככר זה לא נמצא לא הר ולא עמק, אכן ידוע מדע שנהנה ישראל י"צ מיל שהוא צערך ג' שעות וחלי וא"כ סוף הנותנה הגדול הזה היה נגיע עד סוף הככר קרוצ להרים שהם צלד המערבי של הככר ושם עמק עכור. *]הכפר הזה איננו בעמק כ"א במורד המזרחי של הר הזיתים ולכן יותר נבונה השערת החוקרים החדשים לאהרו עם "ואדי קלת" בדרום ירהו (אשר אחדים מהתרים אחרוהו עם "נהל כרית").

**] כל המאמר הזה נדפס בתוצאת ירושלים (תרי"ה) בסוף הספר.

***] כעת הדרך סלולה למדכבות ואין כל סהר ומנור.

קיב תבואות פרק ג' חלוקת הארץ, יהודה הארץ

דעתי הוא מי עין שמש" (יהושע ט"ז ז"ל, ולמזרח עמק זה בערך שעה א' מצאתי מקום הנקרא בל"ע "תוגרית" (ר"ל מקום קיבוץ) אלדיבר", ואין ספק אצלי שהוא דביר ועלה הגבול דבירה (שם). וסמוך לו מצאתי גבעה גבוהה שכל אבניה וסלעיה אדומים הרבה (ממין אבני אש) ונקרא בל"ע "תלת אדום", וברור כשמש שהוא מעלה אדומים הנזכר שם. והנה נודע לנו בזה אמיתת תכונת מעלה אדומים, לא שהוא בדרך עמק קדרון כמו שכתב אייזעביוס, ולא שהוא הר ארבעים כ"א הוא למזרח ירושלים (נוטה מעט צפונה) בערך כ' שעות וחצי. ולמזרחו כשליש שעה נמצאת חרבה אחת אצל סלעים גדולים וגבוהים הנקרא בל"ע "חאן", ולפ"ד לשון משובש הוא ור"ל "בוחאן" והכוונה אכן בהן בן ראובן **) הנזכר שם. למזרח חאן נמצא "מסבאת בית ג'אבר" (גאבר) ו"חירבית גאטון" ולא ידעתי מהו).

וכל מי שיראה וישגיה בעינא פקחה יראה וימצא עד היום דרך תכונת הגבול בין יהודה ובנימין מהר הזיתים (עמק עכור עיין מקומו) עד ככר הירדן. ר"ל שנמצאים ונודעים העמקים אישר בהם הלך חוט הגבול, וכל המקומות הנזכרים חאמ, דיבר, תלת אדום, חאן וכו' תכונתם על הגבול (או סמוך לו) בדרך העמקים. בכל ככר הירדן (מחוץ ירחו) לא נמצא בית א' כ"א לצפון ים המלח כשתי שעות נמצא מבצר קטן שזכרתי לעיל ואומרים שהוא ירחו. אכן לפי ששמעתי משיך הערביים שיושב שם ואמר לי שנקרא פורג' (מגדל) או חאן חג'לא (חגלה) ועל פניה

* זה מוסכם לפי מהלך סמני הגבול כי המעין הזה הוא מי עין שמש, והמעין נקרא "ביר אלהאט" ע"ש הנהלו, וכאשר שמענו נקרא לפנים מורד ההר שאצל המעין "עקאבת אלהרוד" ולדעתנו הי' פה בית חרודו הנזכר במסכת יומא פרק ו' משנה ח' ותכונתו מסכים עם מרחקו מירושלם כאשר בארנו כבר במאמרנו "א"חת נערים לירחו והירדן" בלוח ארץ ישראל שנה א' עמוד 108

** להשערה הזאת אין כל יסוד, והשם חאן איננו משובש כלל, והוראתו תחנה או מלון, והאנים כאלה נמצאים בכל הדרכים בארץ, והוא נבנה בל"ם מאת אחד הפחות בירושלם לתועלת עוברים ושבים בהדרך הזה, אך מפני מעוטם נתקלקל ונחרבו, וכאשר החלו התרים ללכת להירדן וים המלח תקניהו והנהו עומד וקים עד היום הזה.

תבואות פרק ג' חלוקת הארץ, יהודה הארץ קיג

עובר נחל קטן הנקרא "עין חג'לא" ומוכח ששם היתה תכונת בית חגלה. ומשם עד "עין סולטן" שהוא לצפון המנדל בערך ג' רביעית שעה קוראים כל מחוז ההוא "ריחא" ר"ל ירחו, ומוכח שישם היתה תכונת ירחו. הלכתי עד הירדן מימין טובים לשתות, אבני הגלגל *) לא ראיתי. למערב עין סולטן (נוטה מעט צפונה) נמצא "בירפאת אלטאוואחין" (ר"ל רחים) **, וסמוך לה מקום חרב הנקרא "גרונדל" ***). הלכתי עד ים המלח ועברתי בו עם הסוס בקצה אחד (ובחלק ד' אי"ה אאריך בו ****). בחזרתי עברתי כל עמק קדרון הוא ההולך משפת ים המלח עד עין רוגל (ביר איוב), ותכונתו מתפשטת מעט דרומה, והגכול בין יהודה ובנימין הולך לצפון עמק זה בערך ב' שעות. קצה אחרון של עמק זה סמוך לים המלח קוראין "ואדי אלקאנייטרא".

תכונת הכר והירדן וסביבותיה פלא זהפלא לא נמצאת כמוה בכל הארץ. הכר הוא מישור גדול ורחב עד מאוד (כמו שכתבתי לעיל) והירדן עובר בו ומשני עבריו עצי היער מינים ממינים שונים ובתוכם אהלים מענפי העץ לשבת אהל בתוך אהל, הכל מעשה טבעי, לא יאומן כי יסופר היופי והנועם אשר בו. קול נמוך שאון גלי הירדן ושפתו כגן ירק וקול עופות המנגנים והמצפצפים וניצוצות השמש המתנוצצים באהלים דרך ענפי העצים כולם מתיחדים ומתחברים להרבות הנועם, ואולם גם לעורר רעיוני הלב להשתוחח ולהשתפך נפש. אלהי עלי נפשי תישתוחח

* לראות אבני הגלגל לא יעלה על הדעת, אבל במרחק 46 מינוט בצפון הדרך ההולכת מירחו להירדן נמצאת גבעה קטנה הנקראת עד היום "תל ג'לג'ל" והוא לצפון "ואדי אלקלת". הנבעה הזאת נגלתה מאת ה' טשאקי והוא תומך את המצאתי זאת כי המקום הזה הוא "גלגל" אשר בו העמידו את שתים עשרה האבנים שהעלו מן הירדן.

** מלבד הברכה יש עוד הרבות רבות הנקראות "אל פנתין" ר"ל הרחים שבהם שחנו את קנה הסוכר שנדלו למכביר בהמקום הזה ויכינו מהם סוכר.

*** לא מקום חרב כ"א הר הסמוך לירחו נקרא בפי ילידי הארץ בשם קארנאנדעלו, והוא משובש מהמלה הרומית קארנאנטענא שהוראתו ארבעים, על כן לפי הנדחם נתנסה מחוקק דתם שם ארבעים יום, וכעת עימדת על ההר הזה כנסיה גוצרית.

**** מה שיש להעיר בענין ים המלח כבר העירונו למעלה עמוד ג"ט ס"ב.

קיד תבואות פרק ג' חלוקת הארץ, יהודה הארץ

[על כן] אזכור מארץ ירדן הלא כל ככר הירדן כלה משקה כגן ה'. וכמעט לא עבר בה איש ולא ישב אדם שם לא יהל שם ערבי ורועים לא ירבעו שם.

כה אמר ה' צבאות עור יהיה במקום הזה החרב מאין אדם ועד בהמה ובכל עריו נוה רעים מרנצים צאן וגוי בימים ההם תושע יהודה וירושלם תישכון לבטח וזה אשר יקרא לה ה' צדקנו וגוי (ירמיה ל"ג י"ב ט"ז).

ועלה הגבול דבירה וגוי פונה אל הגלגל אשר נוכח למעלה אדומים אשר מננב לנחל. נראה לי שאין הגלגל ומעלה אדומים בכלל מקומות על חוט תחום הגבול, כי שניהם בחלק בנימין הם. והפסוק מישב התמיה הלא עמק עכור במחוז ירחו כמו ישנזכר במעשה עכן וכבר עבר חוט הגבול רחוק מן ירחו ואיך בא עכשיו חוט הגבול לעמק עכור. לכן אמר וצפונה פונה אל הגלגל ר"ל עמק עכור פונה לצד צפון לגלגל אשר נוכח למעלה אדומים, כי מצאנו גלגל בין הירדן ובין ירחו לכן אמר שיש עוד מחוז גלגל שהוא נוכח למעלה אדומים; והמעלה זה ננב לנחל. ולפי דעתי הוא ההר שהוא במחוז מזרחית צפונית עיר גבע (ג'בע) הנקרא אצל הנצרים הר ארבעים כנודע מספריהם, והוא למערבית צפונית עמק עכור הנזכר, וצפונה לו הוא הנחל (עמק בלא מים) המושך מאילון מזרחה עד מישור הירדן. (אכן מצאתי בספריהם שבזמן אייזעביזם נקרא המקום הוא שדה אדום) וזוהי שם מנצר בית תפלה בנין חזק לשמור הדרך המסוכן משוללים ואורבים בנקיקי הסלעים וההרים. וכתב שתכונתו בדרך ירחו בדרך עמק קדרון, והנה משמע שתכונתו דרומית להר הארבעים הנזכר.

והנה הר הזיתים מושך לצד דרום בערך שלישי שעה ואח"כ מתחיל עמק אחד ואח"כ הר הנקרא "גיבל ערב זאחורי" על שם הערכיים היושבים שם ומתפשטים עד כפר "בית זאחור" אשר

(1) אולי הוא מקל סוונקתחא (פס דמיס) הנזכר רות רצתי ריש פ"ה.

תבואות פרק ג' חלוקת הארץ יהודה הארץ קטן

אזכיר לקמן שהוא לדרומית מזרחית בית לחם. ונראה שחזם הגבול הולך מעמק עכור ופונה מכפר אלעזריא דרומה דרך כפר "אבודים" דרך העמק הנזכר עד עמק קדרון לעין רוגל שהוא לדרום ירושלים כתחום שבת.

עין רוגל וגי בן הינם ועמק דפאים ומעין מי נפתוח אבאד בדברי מירושלים.

ויצא אל ערי הר עפרון ותאר הגבול בעלה היא קרית יערים וגי והיה תוצאת הגבול ימה ע"כ.

חקדתי ומצאתי למערב צפונית ירושלים מישור כמהלך גי דביעית שעה ואח"כ עמק גדול הנקרא "זאד" צדאר" גם נקרא "ואדי בית חאנינא" (והכפר "ליפסא" בישיפוע ובשפת עמק זה) ופונה מערבה ואח"כ קצת דרומה ואח"כ קצת צפונה ואח"כ חוזר מערבה ומושך והולך מערבה נוטה קצת דרומה עד הים הגדול אצל מחוז עקרון. ובמהלך בערך ב' שעות מערב (נוטה קצת דרומה) ירושלים מושך ג"כ עמק קטן ובסופו מהובר עם "ואדי צדאר" הנזכר. ובין ב' עמקים אלה מיישור הררי ובערך העמקים הוא הר גבוה והוא לפי דעתי הר עפרון. וזה שאמר שיצא הגבול ממעין עין נפתוח לעדי הר עפרון והולך בעמק "צדאר" עד שתאר אח"כ לצד צפון לעיר בעלה היא קרית יערים.

ועתה אזכיר קצת הכפרים והחרבות אשר מצאתי במחוז ההוא : בערך א' וגי רביעית שעה מערבית ירושלים (נוטה מעט דרומה) בין ההרים כפר קטן הנקרא "עין פארם". ומצאתי בתרגום היונים של 72 ור"ל המתורגם לפי דבריהם ע"י ע"ב הכמים כנזכר במסכת מגילה כמעשה תלמי המלך, בפסוק יהושע מ"ז ס' שהוסיף שם עיר "קארעס" והוא לפי דעתי "עין פארם" הנזכר. לצד מערבית צפונית כפר הנזכר בערך חצי שעה סמוך לכפר "קסטל" שהוא בראש הר א' מצאתי חרבות הנקראות בל"ע "חירבאת יצפא" (מצפה). מול צובא (סובא) אשר אזכיר לקמן לצד מערב מצאתי חרבות הנקראים בל"ע "חירבאת גאדאר" וסמוך

קמז תבואות פרק ג' חלוקת הארץ, יהודה הארץ

לו כמו מגדל ישן ובנינים מפוארים חרבות ושממים וברגל המגדל יוצא מעין גדול וחשוב ונקרא "עין אבים", ובצר חרבות המגדל והבנינים לצד מערב בערך תחום שבת מצאתי חרבות על צד ההר הנקראים בל"ע "חרבות גיבע" (גיבע). ולמערב חרבות אלה בערך מהלך שעה א' מצאתי הר גבוה יחיד וברגליו חרבות הנקראים בל"ע "מידאן" והוא בלתי ספק הר המודיעים הנזכר במסכת פסחים דף צ"ג ע"ב ירחוקה מירושלים 15 מיל (בערך 4 שעות והצי 1) וכעת כמעט מכיון המרחק ערך זה, ועל ראשו נראה הים הגדול לדרום יבנה אצל אשדוד. (ומצאתי בספר מכב"י א' י"ג כ"ט ששמעון אחי יהונתן מבני חישמונאים בנה בנין מפואר על קברי אבותיו בהר המודיעים והבנין זה נראה לעוברים בים עב"ל *).

והנה מעבר לעמק הנ"ל (ואדי צראר) בצד הדרום "יצפא" "חארם" "עין אבים" יחרבות לוז" "הר המודיעים" (וחרבות שזכרתי לעיל) וכל אלה בחלק יהודה. ולצפון עמק זה "צובא" "קסטל" "בית עולא" "בית מיקסא" "בית האנינא" "נעבי נביא" סמואל" ר"ל רמה רמתים צופים (לפי דברי העם, עיין במקומו) והם בחלק בנימין. מכל דברי אלה מוכח שעמק זה (ואדי צראר) הוא המגביל בין יהודה ובין בנימין.

למערבית (מעט צפונית) ירושלים בערך מהלך 3 שעות הכפר "קאריע" או אבוגויש (לפי שיש מושב הישר אבוגויש) והוא קרית יערים. למערבו בערך מהלך שעה א' על ראש ההר כפר "סארים" (ושם הנקודה הגבוה בהרים מירושלים לרמלה) ובהעתקת היונים הנ"ל מצאתי עוד שהוסיפו בפסוק הנזכר (ע"פ גרסא א') "סארים", והוא לפי דעתי כפר "סארים" הנזכר. והמחוז הזה נקרא בל"ע "בני אמאליק"**) ואולי שנקרא כן על שם עשו כי עמלק מבני עשו והוא שעיר הר שעיר הנזכר למערב בעלה (יהושע

(1) לפי מה שהצחתי לנעלה (עמוד ק"י אלל צית הגלה) עמוד ק"י מדברי היצחנימוס יעלה ורחק המיל 24 מינוטען יעו"ס.

* החפירות החדשות גלו את העיר מודיעים עם עיר מולדת החשמינאים בהכפר "אלמידה" לצפון מזרח לוד ושם נגלתה מערות הקברות של המשפחה הזאת. ** לא בני אמאליק כ"א בני מלק. ישמו והיא שם משפחה או שבת ערבי.

תבואות פרק ג' חלוקת הארץ, יהודה הארץ קיז

ט"ו י') (ואולי גם "סארים" הוא שיבוש הלשון מלשון שעיר). ולדרום כפר זה בערך חצי שעה הכפר "קיריע אזאידע" ולדרומו בערך שעה א' בין העמק ההולך לקרית יערים ובין העמק ההולך מצרעה לכפר "סארים" הנ"ל הר המודיעים שזכרתי לעיל. ולפי דעתי הוא הר יערים דקרא, ומוכח שמחוז ההוא שבין ב' העמקים נקרא יערים ועל שמו נקראת העיר קרית יערים וההר הר יערים. ובצד "ואדי צראר" למערב "צובא" בערך שעה אחת מושך עמק קטן עד קרית יערים ולמטה הוא מחובר עם "ואדי צראר", ומכפר "סארים" מושך ג"כ עמק אחד דרומה עד סמוך לכפר צרעה (עיין במקומו) כמו שכתבתי.

והנה עלה הגבול מעמק צראר לעמק הנ"ל ההולך לקרית יערים ומשם לכפר "סארים" ומשם ירד להר המודיעים וכסלון וירד ישנית לעמק צראר ומשם ירד לבית שמש הוא כפר למערב הר מודיעים בערך שעה א' ג"כ ב"ואדי צראר" הנקרא "עין שמש"¹ (עין שמש), ובערך שליש שעה מערב בית שמש הכפר "תיבנא" הוא תמנה. לצפון מערבית תמנה בערך 3 שעה הכפר "עקאר" הוא עקרון והוא למזרח צפונית ואדי הנ"ל. ומוכח שיצא חוט הגבול מואדי צראר לצד עקרון, וזה שאמר ויצא הגבול אל כתף עקרון צפונה. למערבית צפונית "עקאר" בערך שעה אחת הכפר "יבנה" הוא יבנאל² (יהושע ט"ו י"א) יבנה *) (כשבאו הנוצרים בארץ בנו אצל יבנה עיר וקראוה "היבעלים" ע"י פולגא מלך בירושלים, וזה שכתב ר' בנימין בעל המסעות "עבלים" היא יבנה עב"ל). ומוכח שבין עקרון ובין יבנאל היו שכרון *) והר בעלה וכעת לא נודעים שמות אלה בארץ. ויבנה הוא בעמק הנ"ל, ושם קוראין "ואדי רובין"***) ושם נמצא מים ויורד גם בימות החמה עד

¹ צה"ך Kennicoti מציא ספרים הרבה שנאלח כחוז במקום עיר ציח שמש—עין שמש, וכן מלחתי צה"ך ערבי המכונה לרציו סעדיה הגלון עין שמש ומה נראה שנוקסת עין שמש היא נכונה ששם המליחות מורה כן (פרי חצולה דף ע"ז ע"א).

² גם כאלא יבנאל צגצול נפתלי (יהושע י"ט ל"ג).

[*] בישם זה נקראת רק פעם אחת (דבה"י ב' כ"ו) ובדברי ה"ל נקראת תמיד בשם זה. **] אנהנו הושבים לאחד את שכרון עם הכפר וארנוקא הסמוך לעקרון, וחלוקה דאזותיות בשתי הלשונות האלה ידוע. ***] ר"ל משם יקראו ל"ואדי צראר"—ואדי רובין.

ק"ח תבואות פרק ג' הלוקת הארץ יהודה הארץ

ים הגדול. והנה הלך חוש הגבול מיבנה לצד צפון ב"יאדי" הנזכר עד ים הגדול. כתב היוסיפון: ליהודה חלק "יהודעא" הצפוני עד ירושלים.

שמות ערי חלק יהודה.

וידוע תדע שאזכיר דוקא הנודעים עד היום (אף בשנוי הלשון) והנודעים אחר החרבן בזמן חכמי העמים בזמן שני הסופרים אייזעביוס והיראנימוס כמו שכתכתי בהקדמה. והנה השמות הנזכרים בפסוק ובדברי חכ"זל ולא אזכירם תדע שלא נודעים ואבד זכרם מהארץ ולא נודעים גם בזמן חכמים הנזכרים כי דקדקתי בעיון גדול בדבריהם והוצאתי יקר מזולל למצוא מבוקשנו.

חלק זה נחלק בדרך כללי לד' חלקים:

נגב, השפלה, הר והמדבר.

נגב.

הוא חלק דרומית סמוך לגבול ארץ אדום⁽¹⁾. וערי הנגב הם: **קִבְצִיאֵל**. נזכר בנחמ"י (י"א כ"ה) חברון ודיבון וקבצאל. תכונתה לא נודעה.

עֲדָרָה. אולי היא ערד בחילוף האותיות (על דרך במדבר ל"ב ל"ח ואת בעל מעון מוסבת שם) ועיין מה שכתבתי בשם

(1) ושם נגב או דרום (חכמי הנגב או חכמי הדרום) שמלכנו בדברי חכ"זל אין הכונה דוקא הנגב הנזכר בפסוק כי לפעמים זה מושאל לכל חלק וארץ יהודה וגם לחלק צנימין ודן (בלשון העמים נקרא מחוז דארמא ר"ל דרום). ועליתי צועשה שנזכר בצצלי צמסבת שבת דף קכ"ז ע"ב עד שצאחי לחצרי שצדרום, שבירושלמי הוצא מעשה זה ושם נאמר שצאחי לחכמי לוד, ומובח שחכמי לוד נקראים חכמי הנגב או חכמי הדרום. והכונה צערך הגליל נקרא לוד וכו' נגב.

תבואות פרק ג' חלוקת הארץ, יהודה הארץ קיט

מלך ערד מל"א מלכים. ובדברי היראנימוס אראט 20 מיל
' 8 שעה) לדרום חברון ע"כ.

יגור. בתוספתא סוף אהליות (לפי גרסת הר"ש שהביאה
בפרושו סוף מסכת הנ"ל ובתוספתא שלנו גרסא אחרת) תחומי
אשקלון מקבר גדול עד יגור ועד גוב ועד תרעין עכ"ל. וכעת בין
מגדל (מגדל עיין מקומו) ובין אשקלון הכפר ג'ורא, ואולי הוא
יגור הנזכר בתוספתא. אכן יגור* הוא מערי הנגב, וג'ורא
הנזכר הוא בשפלה ומוכח שעיר אחרת היא.

קִינָה. אולי הוא כמו צינה והוא עיר במחוז מדבר צין כמו
שכתבתי לעיל בגבולי הארץ**).

קָדֵשׁ. הוא קדש ברנע ב"ואדי אל בירעין" כמו שזכרתי במקומו.

יִתְנָן. בדברי היראנימוס נזכר שהוא במחוז בית נוכרין בדרך

חברון ו' מיל (בערך ב' שעה וחצי) רחוק מבית נוכרין. וכעת

שם הכפר אידנא (יתנא) אכן תהיה תכונתו בהר ולא מערי הנגב***).

זִיף. לצפון הר מאדודא (הנזכר לעיל בפרק א' כביאור

גבולי אלה מסעי) בערך ב' שעות עמק צר הנקרא בל"ע "נוקב

אלזאפא"****) לפי דעתי על שם עיר זיף שתכונתה היתה שם.

טלם. המחוז שהוא לדרום מולדה (עיין מקומו) נקרא בל"ע

"טולאם", ואין ספק אצלי שהוא על שם טלם הנזכר (ולפי דעתי

היה סמוך לעיר טלם עוד עיר א' שישמה טלם ולכן נמצא (שמואל

א' ט"ו ד') ויפקדם בטלאים על דרך רבוי שהכונה על ב' מקומות

שישמם טלם¹) ולכן שם המחוז ההוא עד היום טולאם).

בעלזות. לדרום מזרחית למחוז טולאם ולצפון מערבית

ל"נוקב אלזאפא" בערך ג' שעות נמצא "קוביט אלבאעולי" שהוא

* ר"ל יגור של המקרא (יהושע ט"ו ב"א).

** ההשערה הזאת דחוקה גם מנדר אול י.

*** ובאמת לדעת כל החוקרים לא נודע מקומה.

**** השם הזה לא נרשם במפת הארץ, ולדעת כל החוקרים לא נודע מקום

עיר זיף הנוכחית.

1) במלכש קהלת פסוק צרצות העוצה איסח כ"ח וכו' יונתן שאלו

למנחס עלמוח.

קכ תבואות פרק ג' חלוקת הארץ, יהודה הארץ

לפי דעתי על שם בעל בעלות הנזכר*).

מולדה. עד היום דרומית מערבית לתל עראד (עייין מלך ערד) בערך מהלך שעה א' וחצי כפר הנקרא בל"ע "מולאדא" (**).
 חצור גדולה. בדברי היראנימוס עיר בחלק הדרום בצד המזרח סמוך לים המת (ים המלח) אולי כונתו על עין גדי עייין מקומו.
 באר שבע. כעת שמו בל"ע "ביר סיבא" לדרומית מערבית חברון במהלך י"ב שעות.

עצם. לפי דעתי הוא עצמון (על דרך זכר זכרון חצר חצרון) והוא "ואדי קייסימי" כמו שכתבתי במקומו.
 כסיל. הוא בתול הנזכר בערי חלק שמעון והוא בית אל דשלל דוד (שמואל א' ל' כ"ז) עייין לקמן בשמות ערי שלל דוד.
 חרמה. עייין מה שכתבתי בשם זה בל"א מלכים. אכן רחוק מראשה מחלק הנגב וחרמה היא מערי הנגב. ויש לומר שהגיא הי' מגיע עד סמוך למרישה אבל העיר צפת היא חרמה היתה דרום מראשה במחוז הנגב.

צקלג. לא נודע. אכן לפי הנראה תכונתו סמוך לים הגדול בין "ואדי ישעריא" ובין "ואדי סמסום" אשר אזכיר בסמוך, כי ואדי צקלג לצפון נחל בשור (ואדי ישעריא) שהוא לדרום עזה בערך שעה א'.

מדמנה. לפי דעתי היא עיר מנדא הנזכר בספר הישר עיר קבורת שמעון והיא עיר לויים 'ועייין מה שכתבתי בערי הלויים, ומצאתי בדברי אייזעכיוס שקראה מינוים מול עזה (**).

* המקום הזה ושלפניו אינם נודעים לדעת כל החוקרים.

** כפר בשם מולדה לא נמצא כלל, אך ראבינזאהן אבה לקבוע את מקום מולדה בהחורבה שאצל "תל מיל" הסמוכה לתל ערד, אך לדעת החוקרים אין לאחר את העיר הזאת עם אחד מהמקומות הידועים.

*** החוקרים החדשים מאחדים אותה עם חורבת אפי'דומנא הרחוקה 12 פרסאות

אנגליות מצפון מזרח באר שבע.

תבואות פרק ג' חלוקת הארץ, יהודה הארץ קכא

סַנְסְנָה. לפי דעתי הוא הכפר "סומסום" סמוך לואדי סומסום הג'ל לצפוגית מזרחית עזה בערך ב' שעות (כי מ' נחלק בני'), אכן לפי זה צקלג ומדמנה וסנסנה הם במחוז השפלה ולא במחוז הנגב. ואולם לא ידענו בדקדוק גבול מחוז הנגב, אולי מחוז עזה כבר הוא בכלל הנגב (דרומית מערבית). "ואדי סומסום" נופל אצל אישקלון בים הגדול.

ה ש פ ל ה .

היא מתחלת מדרום מערבית קרית יערים בצד מערבית הר המודיעים ומתפשטת עד ים הגדול. והעומד למערב ירושלים בהרים שהם למזרח הכפר "עין פארם" הוא כל השפלה לפניו גם הים הגדול אשר למערב השפלה, ובצד הדרום מגעת עד לדרום עזה כאשר כתנתי כבר.

צָרְעָה וְאַשְׁתָּאוֹל. עד היום למערב הר המודיעים בערך שעה אחת הכפר "צאדא" (הוא צרעה) ולמערב "צאדא" בערך שעה אחת נוטה מעט דרומה הכפר "שמואל" (הוא אשתאול). עין גנים (**). למזרח דרומית אישקלון בערך שעה וחצי הכפר "ג'נין".

תפוח (1). לצפון מערבית בית גוברין בערך ב' שעות "בית אפא", ובדקדוק הלשון צ"ל בית תאפא. ולפעמים קוראים ח' בסוף התיבה כמו א' והוא תאפאח ר"ל תפוח (**).

הַעֵינָם. במחוז "זאאפיר" (עין במקומו) במרחק שעה אחת הכפר "בית עני" והוא לפי דעתי עינב הנזכר. (פירש רש"י ערים י"ד: אומר אני תפוח והעין אחד הוא וזה פרושו תפוח והעין שלו הוא עין תפוח האמור בנחלת מנישה אל יושבי עין תפוח עכ"ל, נראה לי [במקום] הוא עין תפוח צ"ל כמו עין תפוח". ויותר נראה לי

* [לא שמואל שמו ב"א עשוואוא.

** החוקרים החדשים מאחדים אותה עם "חורבת אס ג'ינא" למערב בית שמש. 1) גם כנאל ספוס על גבול חפרים ומכסה.

*** לפי החקירות החדשות לא נתאחדה העיר הזאת בהמקומות הירועים.

קכב תבואות פרק ג' חלוקת הארץ יהודה הארץ

שגדרה וגדרתים הם עיר אחת מתפוח והעינים). ויש אומרים שהיא עיר ענים (בפתח ענים) הנזכרת במעשה יהודה ותמר (בראשית ל"ח י"ד) *).

יְרֵמוֹת, עֲדוּלָם. עֵיִן בל"א מלכים.

שׁוֹכּוֹ. כתבו אייזעביאים והיראנימוס שהוא 9 מיל'ג' שעות וחצי) מבית גוברין לצד ירושלים. וכעת הכפר יסואווייב"ע" (סוכו) לצפונית בית גוברין (נוטה מעט מזרח) בערך בי שעה **).

עֲזָקָה. למזרח "תל סאפיא" בערך שעה וחצי הכפר "תל עזאקריא" והוא לפי דעתי עזקה. ובעל כפ"פ *** כתב שעזקה היא בין עזה ובין נחל מצרים (אלעריש) וקוראין לו עזקה ע"כ. שגה ברואה, כי עזקה היתה סמוך לשוכו כמו שנאמר בין שוכה ובין עזקה יבעטק האלה שמואל אי י"ז אי. וביוסיפון נקרא עיר הנזכרת "צעקא" (1).

שְׁעָרִים. לא נודע. אכן משמואל אי י"ז נ"ב מוכח שהיה במחוז עקרון וגת. (בכ"י אי הי ס"ו נזכר שומרון וצ"ל שערים, ומוכח שתכונתו בארץ פלשתים במחוז אשדוד, ואולי הוא עיר תרעין בתחום אשקלון הנזכרת בתוספתא אהלות ****). עין לעיל בשם יגור.

* [יותר נכון לאחזה עם "הורבת אליך" אשר בקרבת עין שמש.

** [איננו כפר כי"א חורבה.

*** [בפרק י"א תוצאתנו עמוד ש"ד.

(1) בין שוכו ובין עזקה צענוק האלה, לפי דעתי הוא ואדי זונט שנוסד בין כפר סואווייב"ע (סוכו) ובין תל עזאקריא וכפר עזאקריא (שהוא ללפון המל צערך שעה) שהוא לפי הנראה עזקה. ובלשון ערבי זונט שם מין עץ חוח (מויל צעער) עיין מקומו. וצדק כללי זונט כולל כל עלים גבוהים וגדולים כונו אלה אטון וארז וכר' וא"כ ואדי זונט נושאל על שם עזק האלה.

**** [ההשערה זאת קרובה מאד כי העיר אשר נקראה לפני בעברית שערים 'בלי ספק על שם איזה חכונה של שני שערים טבעיים שהיו בקרבתה) נקראה בימי חכמי המשנה בארמי' בשם תרעין. והשם תרעין נשתבש אה"כ בשפת ערבית להשם "דוראן" (וחילוף התי' והדי' ידוע) והשם הזה נודע גם עד היום בקרבת עקרון יבנה ואשקלון ועל אדמת דוראן עומדת כעת המושבה "רחובית" ובערבית שמה עד היום "דוראן".

תבואות פרק ג' חלוקת הארץ, יהודה הארץ קכג

עֲדִיתִים. כתב הידאנימוס שהוא במחח עזה. למזרח עזה בשתי שינות הכפר "עדדים" אולי הוא עדיתים.

הַגְּדָרָה וְהַגְּדֵרְתִים ('עיר א'). ואולי היא הנזכר דבה"י א' ב' ג"א. מדברי שטראנא בספרו 16 משמע שהיה בין אשדוד ובין אשקלון. זכר משמע מיוסיפון. * וי"א שהיא עיר מלך גדר (עיין במקומו).

צָנָן היא צָנָנָן הנזכרת מיכה א' י"א. למזרח דרומית מרישה (עיין במקומו) בערך שעה א' הכפר יצאן ענרא**). דאולי הוא צנן.

חֲדָשָׁה. (במסכת עירובין דף מ"ו ב' עיר חדשה שביהודא ישיש בו ג' דיוורים). יש אומרים שהיא עיר "אדאסא" הנזכרת ביוסיפון ובמכב"י א' ז' מ' במלחמת יהודא עם נקנור. ולא נראה לי כי "אדאסא" היתה סמוכה לכית חורון וא"כ אינה בחלק יהודא כ"א בחלק בנימין. ולפי דעתי הוא הכפר בין מגדל ובין אשקלון "ג'ארא די אלחדאש". וכבר כתבתי לעיל ג'ארא (גורא) אפשר יגור. ואלחדאש נראה לי שהוא על שם חדשה. וידוע תדע שנשתנו שמות הערים. ויושבי הארץ מחליפין מוסיפין וגורעין בשמות ופעמים קוראים שם מקום א' בשתי שמות של ב' מקומות ופעמים צהפוך הוא ואין להאריך בזה**).

מְגִדָּל גְּד. הוא "מ'גדל" הנזכר סמוך לשפת הים***). והנה חדשה ומגדל גד סמוכים כמו שנזכרים בפסוק זה אחר זה. והכפר "גורא אלחדאש" רחוק שלישי שעה ממגדל (מגדל).
דְּלָעָן מְצַפָּה. עד היום לצפונית מערבית בית גוברין

* שם העיר הזאת נשאר עד היום בהכפר קאטרא הסמוך ליבנה אשדוד ואשקלון ואחינו שעלו לראשונה לארה"ק לעבוד את אדמתה ויבנונו מושבה באדמת הכפר הזה הזוירו להמקים הזה את שמו העתיק נדרה.

** לפי דעת החוקרים החדשים לא נוכל לאחדה עם שום מקום.

*** לדעת החוקרים החדשים יש לאחדה אולי עם הכפר אָרִים או אָבִירִים הרחוק

ששה וחצי סרטאות ממגדל גד.

**** הכפר הזה סמוך לאשקלון ובו מושב מנהל (מודידא).

קכד תבואות פרק ג' חלוקת הארץ, יהודה הארץ

בערך ג' שעות על הר קטן הכפר יתל צאפי. ומי יודע אם אינו מורכב משם דלען ומצפה. והיראנימוס כתב מצפה לצפון (עפונית מערבית) בית גוברין מסכים על כפר יתל צאפי הנזכר *).

לְכִישׁ, עֶגְלוֹן, עֵינָן בל"א מלכים.

גְּדֵרוֹת. היא לפי דעתי חרבות גאדאר על שפת יואדי צראר שכתבתי לעיל. וכן נזכר בדה"י ב' כ"ח י"ח עיר גדרות עם בית ישמש ואילון שוכו ותמנה וכל המקומות הנזכרים סמוכים לואדי צראר הנזכר.

בֵּית דָּגָן. אייזעביוס כתב חרבות כפר דגן בין יאמניא (יבנה) ובין דיאספאליס (לוד) וכעת לא נודע. ואין זה בית דגן שהוא בין ומלה ובין יסו**). כמו שאכתוב לקמן בשם בת גלים עיין שם יתוספתא דאהלות פ"ג בית דגון שביהודא).

מִקְדָּה, לְבָנָה. עיין בל"א מלכים.

עֶשְׂרֵן. הוא כור עישן הנזכר שמואל א' ל' ל'. וכתב אייזעביוס שהוא 15 מיל (6 שעה) מירושלים (מערבית).

נְצִיב. למזרח בית גוברין בערך שעה הכפר "בית נוציב" (הוא נציב **).

קְעִילָה. כתב הניל שהוא 8 מיל (ג' שעה וחומש) מבית גוברין לדרך חברון****).

אֶכְזִיב. בזמן הכותב הנ"ל כפר סמוך לצפון עדולם והיא כזיב במעשה יהודא ותמר****).

מְרָאשָׁה. לדרום בית גוברין בערך חצי שעה חרבות מראשא.

*] השערתי רחוקה מאד ועד היום לא נודעו שני המקומות האלה.

**] דעת החוקר קלערמאנט גאנא לאחד את העיר הזאת עם החרבת דאנין הנמצאת בדרום הכפר "בית דיגין" יען כי שם הכפר הזה נודע רק מימי הנוצרים.

***] איננו בסר ב"א חרובה והיא רחוקה 8 פרסאות אנגליות לצפון מערב חברון.

****] העיר הזאת נשארה עד היום בשמה העתיק, והכפר "קילא" הנהו בהרי

חברון 6 פרסאות אנגליות למערב הכפר חלהיל.

*****] אהדים מהחוקרים מאחדים אותה עם המקום הנקרא "עין בְּזִבְדָּה".

תבואות פדק ג' חלוקת הארץ, יהודה הארץ קלו

הַקֹּזַעַ (שם). עד היום לדרום (נוטה מעט מזרחה) בית לחם בערך ב' שעות חרבות פאקיא ולמזרחית צפונית-להם ישעה אחת הר יחידי הנקרא בל"ע ג'בל פֶּרְדִּים. גם נקרא בלשון העמים הר פראנקא ר"ל הר בני ארץ פראנקיא-כי אחר שגורשו הפראנקים (הנוצרים שבאו מפראנקיא) מירושלם ושאר מקומות ממלכי המצרים 'כשאספר בחלק ב') ישבו בהר ר"ל במבצר הר זה זמן מה. תמונתו כתפוח ארוך ונמצאים עליו חרבות בניני מבצר והוא הר הרודוס הנזכר ביוסיפון. יש אומרים שהוא בית הכרם * (ירמיה ו' א') הנזכר עם תקוע, כי נראות עד היום עליו המדרגות ושורות הכרם (טעראססען). לצפון מזרחית הר זה מערה גדולה הנקראת בל"ע 'אלמאמא' 60 רגל ארבה 6 גבהה. ולפי דעתי היא המערה הנזכרת במעשה שאול ודוד במדבר עין גדי (שמואל א' כ"ד ד'), ואולי הר זה 'הר בית הכרם) הוא בכרמי עין גדי (שיר השירים א' י"ד). ולמערב חרבות 'תאקוא' הנזכרות נמצאות מערות הרבה בעמקי ההרים ההם ונקרא בל"ע 'אלכרייתון' (לאבארינט). בשנת 4898 (1138) ברחו אנשי תקוע למערה זאת מפני חיל הישמעאלים.

רְפִיחַ. (דברים ב' כ"ג היושבים בחצרים עד עזה מתורגם ברפיח). בין עזה ובין הכפר 'אלעריש' על שפת הים חרבות 'ראפיאח'. הנה מוכח שהעוים התפשטו עד שם ולדרום הארץ כמו שכתבתי לעיל בשם חצרון חצר אדר וגו' . בור הסיקה (שמואל ב' ג' כ"ו). מצאתי ביוסיפון שקראו 'ביסירא', וכתב שהוא רחוק מחברון 20 רים (שעה א'). ומי יודע אם לא היה אצל 'סיעור' ('זציעור' עיין ציעור) שהוא מכון במרחק שעה א' צפונית מזרחית מחברון. ** לחי (שופטים ט"ו ט'). מצאתי ביוסיפון שכתב שנקרא בלשון העמים (יונית) זיארון 'והכונה לחי קינבאקען) עכ"ל. ובימי

* יותר נכון לאחד אותו עם הכפר עין כרם הנז' למעלה עמיד קט"ו.

** לפי משמעות השם נכון מאד לאחד את הכור הזה עם המעין הנקרא עד היום

'עין סארא' הסמוך לחברון, וההמון הושב במעות כי הוא נקרא ע"ש שרה אמנו.

קלח תבואות פוק ג' חלוקת הארץ יהודה הארץ

הקדם היה לפני עיר בית גוברין מעין א' הנקרא זיארון ומוכח שלחי הוא אצל בית גוברין. *

שפיר (מיכה א' י"א). למזרח דרומית אשדוד בערך ב' שעות הכפר ספיר, הוא לפי דעתי ישפיר הנזכר**. (בירושלמי קידושין פיג הלכה ט"ו ר' סימאי הורה בכפר ספוריא. ואולי היא בקעת בית שופרי הנזכרת בויקרא רבה פרשה כ"ב).

חרשא (עזרא ב' ג"ב). לדרום "ואדי צראר" רחוק מחרבות גאדאר שכתבתי לעיל מצאתי חרבות שקוראים הישמעאלים הארסא והם לפי דעתי על שם חרשא הנזכר***.

ברקום (שם ג'). למערב צפונית בית גוברין ב' שעה וחצי הכפר בארקוסיא.

ישנע (נחמ"י י"א כ"ו). למזרח עקרון בערך ב' שעות נמצא כפר חולדא וסמוך לו הכפר הנקרא בל"ע יסוע. ושם מתחלת השפלה בצד זה.

דיבון (שם כ"ה). לצפון בית גוברין בערך ב' שעה הכפר דיר דופאן.

עיר נחש (רבה"י א' ד' י"ב). למזרח בית גוברין כחצי שעה הכפר דיר נאחאם.

רקה (שם). לדרום חברון כשעה וחצי הכפר ראכיא. ועתה אזכיר שמות מקומות חלק יהודה הנודעים לי הנזכרים בדברי חכז"ל בבלי וירושלמי ותוספתא ומדרשים:

* ההקירות החדשות לא נילו את המקום הזה.

** בקרב אשדוד ישנם שלשה כפרים בשם זה, ואחד מהם הוא בל"ם במקום העיר הנכחית, וגם אייזעביאום והיראנימום קבעו את העיר הזאת בהרים אשר בין בית גוברין ואשדוד.

*** לדעת כל המפרשים הרשא שם איש או שם משפחה, ואם נאמר כי השם הרשא הוא שם עיר ומלת בן היא כמו איש, יהי' עלינו לאמר כי כל השמות הנזכרים אצל הנתינים הם שמות ערים נא"י וזה ודאי אי אפשר.

תבואות פרק ג' חלוקת הארץ, יהודה הארץ קלמ

בית גוברין. (בראשית רבה פרשה ס', שם ס"ז ומטל
השמים מעל זו בית גוברין. שיר השירים רבה דף ב' ע"ד. קהלת
רבה דף ק"ב ע"ב. פסקתא רבתי ס"י). היא נקראת בימי קדם בזמן
היונים והרומיים עלייטרפולים* (והוא החורי כנזכר בבראשית רבה
ס' מ"ב ואת החורי זו אליטרפולים (ומטרפולין גרסת ספרים שלנו
טעות המעתיק). והיתה בימים ההם עיר גדולה ומפורסמת. וכעת
עיר קטנה ונקראת בל"ע יבית ג'ברין¹, ותכונתה למערב חכרון
(נוטה מעט צפונה) בערך 7 יעות, ושם נמצאים בנינים מפוארים
זרחות גדולות ומערה א' גדולה ורחבה עד מאוד ובה בניני בית
התפלה של הנצרים מתחת לארץ, כל אלה מזמן שמשלו מלכי הנוצרים
בארץ (ונחרב בשנת 457(797) ע"י הסאראצ'נים הם הישמעאלים).
ברור חיל²) (סנהדרין דף ל"ב ע"ב, וכן תוספתא מעשרות
ריש פ"ב, ובירושלמי דמאי ריש פ"ג הנרסא בלי חיל). לדרום
פארים רחוק מירושלים בערך 8 יעות חרות באכוראיא. ולפי
דעתי לשון משוכשת והכונה באכוראיא ר"ל ברור חיל. ומצאתי
ביוסיפון בספרו מלחמת היהודים 7. 66 שפעספאזיאן הניח מאנשי
חילו שלחמו זמן הרבה מלהמותיו לעיר אמויס שהוא רחוק
מירושלים 60 רים (3 יעה), ולפי דעתי נקראת עיר הנזכרת ברור
חיל על שם שישבו שם אנשים שהם ברורי חיל כישכתבתי.
אמאום גם עמאום (כריתות פיג מ"ז) ויש גורסים אמאום
והוא טעות. לדרום "קאבאב" ולמזרח "אקר" (עקרון) בערך 3
יעות עד היום הכפר אמואס, והוא נקרא בימי קדם "ניקאפאליס"
וסמוך לו מעין טוב. וכפי הנראה אינו אמויס ברור חיל הנ"ל
כי ברור חיל דרומה לו.
בית דלי' סוף מסכת יבמות). בדרך חכרון ליפו בערך ג'

* [ובעלי המשנה מע"ש פ"ה מ"ב] קצרו את השם הזה על תמינה עברית וקראוה אילת.

(1) חולי בית גוברין על שם הענקים והגזורים שישבו
בחבל הארץ ההיא, חכרון (בראשית כ"ג ז') תיב"ע קריחא דגוברין.
(2) נחשבה מגילה י"ט ע"א נקראת ג"כ גבוק חיל.

קמ תבואות פרק ג' חלוקת הארץ, יהודה הארץ

שעות הכפר "בית דוליא" והם קוראים בשינוש הלי "בית עוליא" (*).
 בית גרם (עירובין דף י"ט ע"א). אולי הוא הגרמי
 דבה"י א' די י"ט. ביושר למזרח עזה מהלך יום וחצי בזמן כפויפ
 הכפר "מנוול גרם" (**).

מלחיא. (ויקרא רבה פרשה כ"ו ר"י ממלחיא) מערבית
 (נוטה מעט דרומה) ירושלם בערך ישעה 1 וג' רביעית הכפר
 מאלחא ושם מעין טוב שטימיו קלים וטובים ומביאים מהם
 העירה למכור, ושם נמצאים ורדים הרבה.

כפר אבוס (ירושלמי סנהדרין בפרק כל ישראל [ה"ו]).
 לפי דעתי הוא כפר אביס הנזכר ביוסיפון מלחמות היהודים 8. 5
 שהוא בארץ יהודה העליון ע"כ. ונראה לי שתכונתו סמוך לחרבות
 "גאדאר" ב"ואדי צראר" שזכרתי כבר, ועל שם הכפר הזה נקרא
 המעין שם "עין אביס" כמו שכתבתי לעיל.

כפר אימרא (ירושלמי תענית פ"ד [ה"ה]). לדרום (נוטה
 מעט מערבה) חברון בערך ישעה 1 הכפר "בית אימרא" (***)
 כפר אריה. (כירושלמי כלאים פ"א ה"ד, ובתוספתא
 שם אריח צ"ל אריה) מצאתי בספריהם כפר סמוך לבית גוברין (***)).

(* כבר הבאנו למעלה עמוד קל"ה שבית אוליה עומדת במקום העיר בית אל, ואת העיר הנכחית אשר היתה מושב לאחדים מהבני התלמוד (יבמות קכ"ג א'), ירושלמי שביעית פ"ד ה"ו) יותר נכון לקבוע בנחל ואדי דאליא אשר מצא החכם ראבינאן בין העיר תבנין ובין צפת.

(**) פרק ז' צ"ל "מנדל גרם" כמ"ש בתוצאותנו עמוד קכ"ו. והנה במסכת עירובין נאמר מסודר כי הוא הי' בערבית, ומשם נראה שהוא הי' מקום שמן ונותן פרי עד כי נקרא בשם "גן עדן". ולפי"ז נכון לאהרו עם המקום יארים או יקם שבערב (תימן) אשר ננותיו מהוללים מאד.

(***) הכפר נקרא בית אומר והוא בצפון חברון רחוק 3 שעה וחצי (עין בלוח ארץ ישראל לשנת תרנ"ז בהמאמר "שמות הכפרים והחורבות אשר במחוז חברון" צד 120), ומאשר כי בירושלמי נמנין עם כפר אימרא עוד מקומות אחדים שכלם הם בגליל, לכן דעת החוקר דר' נייבויער לקבוע את מקום הכפר הנכחי נ"כ בארץ הנליל. (***) סמוך לבית גוברין לא נמצא כפר בשם זה, ולדעתנו ישמע המחבר את שם בית המקלט "מסאבא", וסאבא בערבית אר"י ה' ויהשוב כי פה הי' לפניו מקום הנקרא

תבואות פרק ג' חלוקת הארץ, יהודה הארץ קמא

כפר ברקא (סוף מסכת כריתות ר"י איש ברקאי). מצאתי בדברי איזעביוס שתכונתו במחוז אשדוד. (ועיין לקמן בערי 'ששבר *).

כפר דרום (סוטה דף כ' ע"ב). לדרום עזה כישתי שעות הכפר ידארוץ (כפ"ס **).

כפר שחרא (תוספתא סוף מסכת יבמות). לפי דעתי הוא הכפר יסאחור, גם קוראים "בית סאחור"¹ צפונית מזרחית בית לחם שעה 1 אשר זכרתי לעיל (ואולי הוא אשחור דבה"י אי ב' כ"ד ותלד לו את אשחור אבי תקוע, כי הוא במחוז תקוע).

כפר עֲנִים (פסקתא רבתי פרשה כ"ג). ואולי הוא עוני (תוספתא אהלות פרק ט"ז), לפי דעתי הוא עינם מערי ההר הנזכר לעיל, ובל"ע "בין ענים".

כפר תמרה שביהודה (תוספתא דחולין פ' ג' ובראשית רבה פרשה ו' ובפסיקתא רבתי פרשה ט"ז). לדרום מזרחית בית לחם בערך שעה 1 הכפר "בית תאמרא".

כפר עיטם (יבמות סוף פרק י"ב). עיין עיטם.

בספר מכב"י:

קדרון (שם א' סימן ט"ז פסוק ל"ט ומ' וסימן ט"ז פסוק ט'). וראיתי בספריהם שחקרו הרבה על מקום זה ולא מצאוהו. ויש אומרים שהוא טעות המעתיק וצ"ל גדר, ולא כן דברו. כי

בשם אריהו אך שננה היא, כי בית המקלט הזה ניסד בסוף המאה החמישית למספרם. על שם אחד מקדושיהם סאבאס שגר במערה במקום הזה, ולפי הנדתם מצא פעם אחת בשבבו למערתו אריהו, והאר"ל לא נגע בו לדעה ולהיפך נרו שניהם יחד בהו, וכמובן אין להשם הזה כל יחס עם הכפר אריי. ולפי"ז לא נוכל לשבש את נוסחת התוספתא אריחו, ודעת החכם נייבויער לאחד את כפר אריה עם תרחיא שבמחוז סבדיא.

* [איזעביוס ביון בדבריו בל"ס על הכפר יבני ברק" הנזכר ביהושע י"ט מ"ה והוא נודע עד היום, ולהנם הביא המחבר את השם הזה פה בחלק יהודה, והכפר ברקא שלסנינו מקומו אצל עין ננים חלק ישבר, כמו שטביא המחבר להלן בשמות הערים בדהו"ל בחלק ישבר.

** (פרק י"א בתוצאותנו עמוד ש"ג ושם העירונו כי המחבר ביון אל הכפר

הנקרא כהיום "דיראלבלך", יעו"ש.

1) ואולי הוא בית לאסאריא שהזכיר היוסיפון אי אי.

קמב תבואות פרק ג' חלוקת הארץ, יהודה חארץ

זכיתי לדעת תכונתו ונקרא עד היום "קאדרון", במערב "עקאר" היא עקרון בערך שעה וחצי כפר גדול הנקרא בל"ע "קאדרון" הוא קדרון המכונה בנראה המספר הנ"ל שתכונתו במחוז ארץ פלשתיים*. חאממא (שם א' סימן ג' פסוק מ'). בשפלה לדרומית מגדל (מגדל) בערך שעה 1 הכפר "חמאמע" והוא בשפלה כמו שנזכר בספר הנ"ל.

נשלם ביאור ערי חלק יהודה.

זכרה ירושלים ימי עניה ומרודה.

ארץ פלשתיים.

יהושע י"ג ב' כל גלילות הפלשתיים וכל הגשורי ונר חמשת סרני פלשתיים העזתי והאשדודי האשקלני הגתי והעקרוני והעוים.

כל ערים אלה נודעות בארץ עד היום הזה.

גשור. כבר כתבתי לעיל שהוא הכפר "אג'ור" (אגור).

עזה. נקרא בל"ע "גאזא" (בגעין) עיר גדולה מול חברון (נוטה מעט דרומה) במרחק 8 שעות ורחוקה מים הגדול כחצי שעה. יושביה ישמעאלים ונצרים מעטים. מבני עמינו לא נמצאים בה כעת, אכן עד שנת תקנ"ט (1799) היה שם ישוב, כי בשנה ההיא בא חיל צרפת עם נאפאלעאן באנאפארטע לארץ כשעכרו ממצרים לא"י דרך עזה, ויהי עת צרה ליהודים יושבי עזה ויברחו הרבה מהם. ומאז היה הלך וחסור קיבוץ בני עמינו עד שבשנת תקע"א (1811) לא נשאר אף אחד שם כי הלכו להם לחברון ולירושלם ובית הכנסת נשאר חרב ושטם. ואברהים פאשא לקח אבניה לבנות מבצר אשקלון (עיין בסמוך), ונמצא שם בית הקברות גדול מימי קדם ושם קבר הר"ר ישראל גארא בעל השירות

* הכפר נקרא קאטרא והוא הגדרה הנזכר למעלה עמוד קכ"ג ואצלו נוספת

תבואות פרק ג' חלוקת הארץ, פלשתים הארץ קמג

וקבר אביו הר"ר משה ובנו הר"ר משה כאשר אכתוב בחלק ב'**.
 אשדוד. כעת כפר גדול נקרא בל"ע סדוד לדרום נוטה
 מעט מערבה) יבנה כשתי שעות ורחוק משפת הים כשעה אחת
 ויושביו ישמעאלים.

אשקלון. בל"ע יעסקלון" כפר קטן לדרום יסדוד" בערך 8
 שעות על שפת הים. יושביו ישמעאלים ונצרים, ובזמן ממשלת
 אברהים פאשה החלו לבנות בו מבצר ומגדל אכן לא נגמר הבנין.
 גת. לא נודע ברור כמו ערים הנזכרות. כפי כל יושבי הארץ
 שרמלא י"עין מקומו) היא גת, וכן כתב בעל כפ"פ** שישמעאלים
 קוראים לרמלא - פליסתין ר"ל ארץ פלשתים והסכים שהוא גת
 לפלשתים. אכן לפי דעתי תכונת גת יותר מערבה ודרומה כנזכר
 במעשה דוד שישב בצקלג שהיא במלכות מלך גת 1:1, ונזכר שם
 יהלך דוד מצקלג ללחום עם הגשורי והגרזי שכולם בחלק
 דרום ארץ פלשתים. ומצאתי בדברי היראנימוס שנת רחוק מבית
 גוברין 5 מיל (2 שעה) לצד לוד עכ"ל.

ועד היום נמצא לדרום יפו בערך שעה וחצי סמוך לשפת
 הים כפר אחד הנקרא בל"ע "גאתא" והוא בלתי ספק גת בארץ
 פלשתים ולא "רמלא" שהוא בארץ בנימין***).

* בשנת תרמ"ג נתחדש בה ישוב קטן מעמינו ומספרם עולה 76 נפש.

** פרק י"א בתוצאתנו עמוד ש"א.

1) לפי הפשט נראה לי שאכיש היה מלך פלשתים ומושל על
 כל הארץ גם על עזה ואשדוד וג' וצערים חלה ישצו הסרכים הנקראים
 סרכי פלשתים (שמואל א' 7"ט ז'). לכן מלאנו שנתן אכיש מלך גת
 לדוד את לקלג שהיה ודאי תחת ממשלת סרכי עזה שצקלג סמוך לעזה
 שמוכח שמשל אכיש גם על עזה ואשקלון ולקלג אף שהם רחוקים
 מנת, ואין הכרח לומר שצקלג וגת סמוכים הם.

*** החוקרים האנגלים מסכימים לבקש את העיר גת בתל אלשאסי והחברה

להקירת ארץ פלשת בבריטאניה חופרת סמוך להמקום הזה ועד היום אי אפשר עוד
 להחליט דבר ברור אודות העיר הזאת.

קמד תבואות פרק ג' הלוקת הארץ, שלשתים הארץ

עקרון. הוא הכפר הנקרא כל"ע יאקאר * (שזכרתי לעיל
בתחום גבול יהודא¹)

* אצל הכפר הזה בנויה בעת המושבה עקרון שהוסב שמה "מזכרת בתיא".

(1) אונריקן צמסכת מגילה דף ו' ע"א חר"א עקרון שעקר
(לפניו צ' די) זו קטרי צח אדום שהיא יושבת צין החולות והיא היתה
יחד תקועה לישראל צימי היונים וכשגזרה ונלכות צית חשמונאי ונלחום
היו קוראין אותו אחידת מגדל סיר עב"ל. וצמקום אחר מלחתי מגדל
סיד וצמקום אחר לור. וציולר לשבת שניה דחכובה נקרא אחידת מגדל
נשיא. והנה מזה משמע שעקרון זו קיסרי היא קיסאריא (פאלעסטינא)
על שפת הים הגדול כאשר כתבתי צמקום אחר. וצעל כפ"פ* (כחצ
וז"ל: ועקרון זו קיסרי וא"כ יהי צין קיסרי וצין לוד ויצנה שלשתם
כמו משולש כו' ולזה הוא שהיו הולכים ושצים החבונים מזה לזה תמיד
צאמרס סוף די מיתות (ס:הדרין ס"ח א') למוצאי שבת פגע צו רצי עקיבא
צין קטרי ללוד זה מורה שקטרי הוא עקרון הסמוך ללוד דאלו א:קיסריא
כמה מקומות צינה וצין לוד עב"ל. אכן לא מלינו צסום מקום שיש עיר
קיסרי כ"א קיסאריא ה"ל, ואי אפשר לומר שכונת התלמוד שעקרון
היא קיסאריא הלא רחוק מונה במהלך יום וחלי ועקרון צגצול יהודה
וקיסאריא צגצול הגליל, אם כן מוכח שאין עקרון וקיסאריא עיר אחת.

אלא נראה לי שכונת התלמוד היא הנצואה שניצא לפניה על
עקרון שתעקר כחקיונה צקיסרין צח אדום שצומן היונים כצסוה מלכי
צית החשמונאים והיא היתה מטרפולין של ארץ ישראל ושם היה מצטר
ומגדל חזק שצנו א"כ צני אדום (הם הרומיים) הנקרא מגדל סטרטטאניס
וזה הוא שאמרו יחד תקועה וכשכצסוה פרקו עול צני אדום מלואריהם
והיי לשמחה ולזכרון עולם, לכן אמרו על זה רמז הנציא צאמרו שתעקר
אצל לא שהיא עיר עקרון ממש. ונה שזכר שפגע צו רי עקיבא
צין קיסרי ללוד היא ודאי קיסאריא הנזכר כי לא יש עוד קיסרי
צחלק יהודה. ומה שכתב צעל כפ"פ אם הוא קיסאריא כמה מקומות
צינה וצין לוד עב"ל, אין קושי כלל ועיקר. כי מוכח שנת צקיסרי
והוליבוהו ללוד, והנה נזכר צ' נקודות מקום שהוליאוהו ומקום שהציאוהו,

** [פרק י"א תוצאתנו עמוד ש"ג, ועין שם בהערותינו.

תבואות פרק ג' חלוקת הארץ, פלשתים הארץ קמה

העוים. בעת לא נמצא שם זה בארץ, אכן אין ספק שישבו בחלק הדרומי ארץ פלשתים והתגישו עד מחוז קדיש ברנע כמו שכתבתי לעיל בשם רפיח שהוא לדרום עזה על שפת הים, והוא מחוז עוים היושבים בחצרים.

גבתון. (מלכים א' ט"ז כ"ז נכתון אשר לפלשתים). והיא מערי הלזים חלק דן (יהושע כ"א כ"ג וכן ישם י"ט ט"ד). ובסמוך אכתוב שבעלת היא הכפר בעילין ונכתון נזכר עם בעלת (יהושע י"ט ט"ד) ואלתקה (עיין מקומו). מוכח שתכונת גבתון היתה בין בעילין ובין עלתיני שהוא לפי דעתי אלתקה. ושם גבתון אבר מן הארץ *.

אמרינן בשיר השירים רבה בפסוק הנך יפה דודי מגבתון ועד אנטיפטרס סי' דיכוי עיירות היו וקמנה שבהם זו בית שמש וכו'. (במסכת סנהדרין דף צ"ה ע"ב הגרסא מגבת ובמקום אחר מצאתי מגבע והכל כונה א' על עיר גבתון. אכן בבראשית רבה פרשה ס"א הגרסא מעכו ועד אסטיפרים וזה ודאי טעות המעתיק או המדפיס). וכן אמרינן במסכת יבמות דף ס"ב ע"ב י"ב אלה תלמידים היו לר"ע מגבתון ועד אנטיפטרס וכולן מתו וכו', וחקרתי לדעת איזהו מקום ישיבת ר"ע בעת שגורש מחמיו וקבץ תלמידיו כנזכר במסכת כתובות. ומצאתי בבראשית רבה פרשה א' ופרשה כ"ב שר"ע שמש את ר' נחום איש גמזו כ"ב ישנים. וכן הוא במסכת

ואף שיש מקומות הרבה ציניהם לא נזכרו אלא צי' הנקודות, וכן מלאנו בזוהר פ' לו ופ' פנחס ר' שבעון הלך אקפודקאי (הוא כפתור והוא דמיאט על יד הנילוס של נצרים כאשר אצאר בנקומו ח"ה) ללוד. וזולאי יש נקומות הרבה צין דמיאט וצין לוד ולא הזכיר כ"א צי' נקודות הנקום שילא משם והונקום שדעתו ללכת שמה. וכן צפרשה צלק הווי אזלי מאושה ללוד. וכן כחן שילאו מקיסרי ללכת ללוד, והזכיר סתם שפגע צו ר"פ צין צי' הנקודות ואין הוכחה כלל זעיקר שחכונתם סמוכות זה לזה. וא"כ אין ספק שקיסרי הוא קיסאריא על שפת הים ולא יש עוד קיסרי בחלק הדרום. ועל זה דרשו חכמי"ל עקרון תעקר זו קיסרי וכו' שנתקיים צו נצולה הנזכרת אצל לא שעקרון היא קיסרי.

[* השערות החוקרים תאחדה עם הכפר "קיביא" במערב הכפר תיבנה שהוא במקום תמנה.

קמו תבואות פרק ג' חלוקת הארץ פלשתים הארץ

חגיגה דף י"ב ע"א. ובלתי ספק ישב ר' נחום בעיר גמזו שנקרא כן על שם עירו (כמו שכתבתי בשם גמזו), ומוכח ששם למד ולמד ר"ע. וכמעט הכפר גמזו כמו נקודת המרכז לסביבות מקום ישיבת תלמידיו כי מגמזו למחוז גבתון כערך מגמזו למחוז אנטיפטרס ¹.

אכן קשה לי הלא סמוך לטכריא מראים קבורת ר' עקיבה וב"ד אלף תלמידיו ולא נדע מי הוליכם שמה הרי הוא חוץ לגבול מגבתון עד אנטיפטרס שהרי טבריא בגליל.

אולם מצאתי במדרש משלי בפסוק טבחה טבחה שספר מקבורת ר"ע (במסכת שמחות פ"ח ר' עקיבא נהרג בקיסרין) ואמר שהוליכוהו לאנטיפטרס של קוצרים עכ"ל, וזה ודאי טעות המעתיק וצ"ל של קצרה והוא קצרה דגלילא שהוא בתוך עי' אמה לבית מעון כנזכר בירושלמי דעירובין פ"ה (ועיין מה שכתבתי במקומו). ובאמת מראים קבורת (מערת) ר"ע בין טכריא ובין חרכות בית מעון (עיין מקומו).

הנה יצא לנו מזה שאין כונתם על אנטיפטרס הידוע (כפר סבא (צאבא) עיין מקומו) כ"א על אנטיפטרס שבגליל. וכעת לא נודע שם אנטיפטרס בגליל. וא"כ ב' נקודות הגבול הם מגבתון או גבת שהיא נקודת מערבית דרומית עד אנטיפטרס שהיא נקודת צפונית מזרחית. ומוכח ג"כ שיש ב' מקומות ששם אנטיפטרס.

וזה לישון הגה' א' בספר חמרי וחיי על מסכת סנהדרין דף י"ז ע"ב:

(¹) ואין הכונה דוקא על חבל הארץ שבין מקוונות הנזכרים כ"א דוקא צערך לפיו ודרוש הם נקודות הקלוות חבל כולל גם ללד מזרח עד סוף ח"י. ור"ל מנגזתון וללד מזרח ועד אנטיפטרס ס' רצוי עיירות הן ואין לך עיירות וקולקלות וזה נוצית אל וירחו וכו' ע"ש ח"כ מוכח שחשבו צית אל וירחו בכלל מנגזת ועד אנטיפטרס וזה דוקא צאופן שכתבתי שגם חבל הארץ שהוא לנזרח גבת ועד אנטיפטרס הוא בכלל.

תבואות פרק ג' חלוקת הארץ, פלשתים הארץ קמז

נחל מצרים הוא "ואדי אלעריש" והוא לדרום עזה מהלך כי ימים למגדל שוכה שישמו עד היום "אלעריש" והמגדל הלו הוא רחוק מהנחל חצי יום, והנחל יורד ממזרח למערב (ר"ל מזרחית דרומית). עד הים וכו', ועד המגדל הנז' הוא עד היום תחום מצרים ועד היום במגדל הנ"ל שומדים מאנשי מצרים, ואחריו מהלך יום שלם מתחיל גבול עזה והולך על שפת הים עד יפו שסמוך לה היא גת שקוראים לה "רמלה" וכו', לצד צפון להר הקדש קרוי "בלר אלשאם" (ר"ל ארץ דמשק שכרוב הזמן היא תחת ממשלת מישנה של דמיסקו ומצד דרום "בלר אלישחל" (ארץ המישור ר"ל השפלה) ומהנחל עד מצרים קרוי "בלר מצר" (ארץ מצרים) עכ"ל. מגדל שוכה כעת לא נמצא בארץ כ"א הכפר הגדול הנקרא "חאן יונאס" הוא במקום שהיה לפי דבריו המגדל הזה. ולא ידעתי אם הכונה על עיר שוכה כמלחמת דוד ונלית (שמואל א' י"ז א') הלא תכונתה היא בעמק האלה שהוא יותר צפונה ממהוז זה. ואם הכונה על עיר שוכה ערי ההר (יהושע ט"ו מ"ח) הלא תכונת המגדל בישפלה או בארץ הנגב ולא כהר *).

נשלם ביאור ארץ פלשת,
הנה הרשעים ידרכון קשת.

שמעון.

ויהי נחלתם בתוך נחלת בני יהודה וגו' (יהושע י"ט א' 4).
לא נזכר חוט גבול חלק שמעון כמו שנזכר ביהודה כ"א שמות הערים אשר נפלו בחלקו מחלק יהודה ועל ידיהם נחקורה וגדעה חוט הגבול.

והנה לצד מזרח הגיע תחום שמעון עד עיר מולדה ואח"כ מושך הגבול מערבית דרומית עד "ואדי קיסיימי" שהוא עצמון הוא עיר עצם כמו שכתבתי לעיל. ואח"כ מושך צפונה דרךנחל כשור שהוא

(* בעל ספר "המרי והיי" לקח את השם "מגדל שוכה" בליים מהכסתור ופרח פרק י"א בתוצאתו עמוד רמ"ה ועין שם ובהערה 3.

קמח תבואות פרק ג' חלוקת הארץ שמעון הארץ

«זאדי שעריא» כי צקלג(שם י"ט ה') היילשמעוןות כוננתו במחוז(לצפון) ואדי הנזכר. ומושך עוד צפונה עד יואדי סומסום ועל שפתו הצפוני הכפר "סומסום" שהוא לפי דעתי סנסנה כמו שכתבתי במקומו והגיע עד בעלת באר. ולצפון (נוטה מעט מזרחה) כפר בארקוסיא בערך שלישי שעה נמצא כפר "בעילין" והוא לפי דעתי בעל היא בעלת באר(שם י"ט ח', דבהי"א ד' ל"ג עד בעל). ובדברי היראנימוס מצאתי שעיר באר 8 מיל (ג' שעות וחומש) מבית גוברין עכ"ל. ובפר בעילין רחוק מבית גוברין ערך מרחק הנזכר בדבריו.

ועיר בעל היא הנקודה הצפונית שבחלק שמעון, אולם בעלת עצמו הי' לזן בנזכר לקמן בערי דן. ומוכח שמחוז שמעון בנגב ושם באר שנע מולדה חצר שועל וגו', בשפלה עתר עשן חצר סוסה וגו', אכן המחוז שעל שפת הים נשאר ליהודה כמו שנאמר שופטי' א' י"ח וילכד יהודה את עזה וגו'. ולצפון שמעון התחיל גבול דן כמו שאבאר במקומו. (כמדרש איכה בפסוק בלע הי דף ע"א ע"ב נזכר מור שמעון מוכח שתחום שמעון גם בערי ההר). וכבר זכרתי שמות הערים הנודעים בחלק יהודה ומהם שנפלו לחלק שמעון. ואיני זוכר כעת כ"א :

בֵּית הַמֶּלֶכָּבוֹת וְחֶצֶר סוּסָה. לפי דעתי הם ערי הרכב הנזכרות דבה"י ב' א' י"ד והם מדמנה ופנסנה הנזכרות בערי יהודה. עין ורמון. מצאתי בהעתקת היונים של 72 שהעתיקו במקום עין ורמון—תאלכע. ובדברי אייזעכיוס נזכר שכזמנו היי הכפר "תאללא" (הוא ודאי "תאלכא" הנזכר) ט"ו מיליובערך 6 שעה לדרום בית גוברין *).

עֵיטָם. 'דבהי' א' ד' ל"ב וחצריהם עיטם ועין וגו', לצפון בית גוברין שעה א' הכפר הנקרא בל"ע "גוטנא". וידוע שכלישון ערבי מחליפין ע' בגעין. ונראה לי שכפר הנזכר הוא עיטם. גוטנא כמו "עוטנא" "עוטמא" **).

* לדעת קצת שניהם שם לעיר אהתו: היא עיר "עין רמון" הנזכר ביהושע (ט"ו ל"ב, י"ט ז') ובנחמיה (י"א כ"ט) ועוד, ולפי ההשערה נובל לאחדה עם הכפר יאזב ערומאמין.

** יותר נכון לאחדה עם החורבה הנקראת "כפר חייטין" דרום מערב חברון.

תבואות פרק ג' הלוקת הארץ, שמעון הארץ קמט

כתב היוסיפון: לשמעון חלק א' מיהודעא אשר על יד ערב (אראביען) ומצרים עב"ל. (ועיין מה שכתבתי בניאור מ"ח ערי הלויים).

נשלם ביאור חלק שמעון
יושבי הארץ לוטן ושובל וצבעון.

בנימין.

ויהי להם הגבול לפאת צפונה מן הירדן ועלה הגבול אל כתף יריחו מצפון ועלה בהר ימה והיו תצאתיו מדברה בית און וגו' (יהושע י"ח י"ב).
כבר כתבתי לעיל שכית און הוא בית אל (כמוכח מירושלמי ומהתרגום יב"ע) או לפחות ייבית און סמוך לבית אל הנקרא ג"כ בית-אל-לוז. אם כן חוט הגבול לבני יוסף הוא המגביל לבנימין (עיין מקומו) כ"א * מלזו ירד חוט הגבול אל עטרות אדר הוא הכפר הנקרא כעת אדארא והוא לדרום בארות בערך חצי שעה (עיין לקמן בתחום בני יוסף). והיו תוצאותיו אל קרית בעל היא קרית יערים עיר בני יהודה זאת פאת ים (ישם י"ח י"ד). וכבר כתבתי פעמים וישלוש שהוא הכפר קיריע או אבגוש לצפון מערבית ירושלים ג' שעה.

ופאת נגבה מקצה קרית יערים ויצא הגבול ימה ויצא אל מעין מי נפתוח (שם י"ח ט"ו) עב"ל.

כונת פסוק זה קישה הרבה. הלא כבר אמר זאת פאת ים, ומוכח שקרית יערים היא נקודה המערבית חלק בנימין, ואח"כ אמר ופאת נגבה מקצה קרית יערים ויצא הגבול ימה, משמע שחוזר להתפשט לצד מערב? והמפרשים כתבו ימה לים אחד שהי' שם, והלא ידענו שלא יש שום ים או קיבוץ מים במחוז ההוא? וכן כתב דש"י ולא ידעתי איזהו ים הוא עב"ל. ולפי דעתי ימה הוא לצד הים ר"ל מערבה, וכונת הפסוק מובן בנקל בהקדמה אחת.

(* ר"ל בהתייחסה הזאת ששלזו ירד וכו'.

קנ תבואות פרק ג' חלוקת הארץ בנימין הארץ

הלא יש לזקוק לפי הגבולים אלה מוכח שלא הגיע חלק בנימין למערב קרית יערים דהיינו חוט הגבול המערבי הלך מבית חורון עד קרית יערים. הלא מקרא מפורש הוא (נחמ"י י"א ל"א) ובני בנימין וגו' נוב חריר לוד ואונו גי החרשים, ועינינו רואות שתכונת כל המקומות אלה הן למערב קרית יערים כמהלך ו' או ז' ישעות, ומי הביא בני בנימין שמה בנחלה אשר אין להם?

ואם תשיבני שבמשך הזמן התפישמו שמה ובפרט בזמן עולי בבל שהארץ חרב ושטם והפקר לכל מי ששהחזיק בעיר או בחבל א' לו יהיה, ולא שמרו בזמן ההוא תחומי חלוקות הארץ המפורשים ע"י יהושע, אולם בזמן יהושע באמת לא הגיעו בני בנימין למערב קרית יערים. הלא מקרא מפורש הוא בדה"י א' ח' י"ב ובני אלפעל עבר וגו' הוא בנה את אונו ואת לוד ובנותיה עכ"ל, ומפרש המתרגם רב יוסף דצדיאו בני ישראל ואוקדונן בגורא כד אגחו קרבא בגבעתא עם שבטא דבנימין עכ"ל. וכן אמרינן במסכת מגילה דף ד' ע"א מוקפות חומה מימות יהושע ב"ג הוו חרוב בימי פלגש בגבעה וכו', ופירש רש"י דכתיב גם כל הערים הנמצאות שלחו באש עכ"ל (והיא לשון הירושלמי ריש מגילה). הנה מוכח שגם בימי השיפטים כבר ישבו בני בנימין במחוז ההוא למערב קרית יערים? ועוד הלא נזכר בערי בנימין הכפירה, ומצאנו בנחמיה ו' ב' כפירים (הוא כפירה) בבקעת אונו; אי"כ מוכח שגם בזמן יהושע הגיע חלק בנימין עד מחוז אונו שהוא למערב קרית יערים בערך ד' או ה' ישעות ואיך אמר הפסוק זאת פאת ים?

לכן נראה לי שזה כונת הפסוק ויצא הגבול ימה וגו', הכונה מבית חורון עד קרית יערים לא היתה שום בליטה לחוט הגבול שהלך מבית חורון לקרית יערים ביושר מצפון דרומה והוא גבול המערבי לבנימין, ומקרית יערים יתחיל צד הדרומי. אכן מרם שיתחיל החוט להתפשט מזרחה היה שם בליטה לצד מערב ושם היה מחוז לוד ואזנו וגו' ואח"כ פונה מזרחה ויצא אל מעין מי גפתוה וגו' כמו שכתבתי לעיל בגבול יהודה.

תבואות פרק ג' חלוקת הארץ, בנימין הארץ קנא

שמות ערי בנימין.

רובן נודעים עד היום הזה .

ירחו ובית חגלה ובית הערבה ובית אל (בית אל לוח) והעוים היא עי ואולי נקרא בלשונרבים שהכונה על ב' מקומות ששמותיהם עי כמו שכתבתי לעיל) כבר זכרתי לעיל כתחום יהודה. עֶמֶק קְצִיץ. לפי דעתי שם עיר שהיתה בעמק עכור ובעת לא נודעת. ומצאתי במכב"י א' סימן ט' פסוק ס"ב וס"ד כפר בית קציץ והוא בנוסחת לאמיני והיא נראה לי נכונה, וננוסחאות לשונות אחרות מצאתי בית צין ואולי הם טעות חילוף האותיות). ולפי דעתי הוא עיר בעמק קציץ .

צְמָרִים. עד היום בכפר הירדן לצפון ירחו בערך שעה וחצי סמוך לירדן הרבות הנקראות בל"ע "חירבאת אלצאמרא" (*). עֶפְרָה. מצאתי בדברי אייזעביוס שהוא 5 מיל (2 שעות) למזרח בית אל ובעת לא נודע. ולפי דבריו תכונתו אצל הכפר "טאיבי" אשר אזכיר לקמן (**).

פְּרָה, כְּפַר הָעֵמוֹנִי. לא נודעים (ומצאתי בספר מכב"י א' סימן ט' פסוק ג' וז"ל ויבן את חומת ירחו עמון בית חרון בית אל פרה עכ"ל. ובלתי ספק עמון היא כפר העמוני ופרה היא פרה הנזכרם בפסוק) ובעת "ואדי פארא" (פרה) למזרח דרומית רמה המושך מזרחה. ומוכח שנקרא כן על שם עיר פרה שתכונתה היתה בנחל זה (**).

הָעֵפְנִי. כבר ידוע שבל"ע מחליפים עי בגעין. ולפי דעתי הוא כפר "גיפני" (גיפניר"ל עפני) לצפונית חרבות "ביתון" (בית אל) בערך ג' רביעית שעה נוטה מעט מערבה. והיא העיר הנזכרת במסכת ברכות דף מ"ד ע"א עיר א' בא"י וגופנית שמה

(* בהשערה הזאת מסכימים כל החוקרים והחורבה נודעת היום בשם

"כפר אום צומרא".

(**) החוקרים מסכימים לאהדה עם הכפר "טאיבי".

(***) העיר פרה מתאחדת עם "חירבת פארא" בדרום מזרח מכמש.

קנב תבואות פרק ג' חלוקת הארץ בנימין הארץ

גם נקרא גופנא (ירושלמי תענית פ"ד ה"ח) גם בית גופני (סוף תוספתא דאהלות).

גבע גבעה. עיין לקמן.

גבעון. לצפון מצפה נוטה מעט מזער מזרחה (עיין בסמוך). בערך חצי שעה הכפר "גיב" (גיבר"ל גבעון) על גבעת סלעים גבוהים, וביוסיפון קדמוניות 10. 7 נזכר גבעון 50 שמאדיען (2 שעות וחצי) מירושלים. והוא מכוון לכפר "גיב" הנזכר. סמוך לכפר זה נמצא קיבוץ מים רבים הנקרא בל"ע "פירפאת מאלכי" הוא הנזכר ירמיה מ"א י"ב.

הרמה. נקרא בל"ע "ראם" הוא לצפון מזרחית מצפה בערך שעה א' על הר קמץ עגול והוא כדרך מירושלם לשכם. בארזת. נקרא בל"ע "פיריא" לצפון "ראם" בערך שעה א' נוטה מעט מערבה והוא כפר גדול.

מצפה. היא לפי דעתי מה שקוראים בל"ע "ראמא נעבי שמואל" (עיין מה שכתבתי לקמן בשם רמה ומתים צופים. פאה פ"ב מ"ו ר' שמעון איש מצפה). ובכל מקום שנוזכר אצל שמואל הנביא שקבץ ישראל למצפה היא עיר זאת שהיא על ראש הר גבוה ולכן שמה מצפה שנראה למרחקים (לא כמו שכתב הרד"ק שהוא מצפה גלעד). ומצאתי במכבי"א ג' מ"ו וז"ל מצפה מול ירושלים כי במצפה היה בימי קדם מקום תפילה לישראל עב"ל, כונתו על מצפה שנוזכר תמיד בשמואל שקבץ ישראל למצפה (וכל מקום קיבוץ ובית הכנסת הוא מקום תפלה בלשון יונית "זינאגאגע" ר"ל מקום קהל ועדה וקיבוץ) והוא מצפה הנזכר שהיא מול ירושלים צפונית (נוטה מעט מערבה). ולפי דעתי הוא צופים הנזכר בדברי חכז"ל אם עבר צופים פסחים פ"ג מ"ח*).

למזרח צפונית מצפה הנזכר בערך ג' בכיעית שעה נמצא

* [זה גם דעת רבינוזאן לאחד את מצפה עם הכפר "נבי סאמואל" (אשר לפי המסורה שם קברו של שמואל הנביא), אך חיקרים אחרים חולקים על דבריו. מהם יאחדוה עם הכפר "תל אלפול" ומהם עם גבעת סקיפוס (צופים) ודעת אחרים כי מצפה אחת היא עם נוב.

תבואות פרק ג' חלוקת הארץ, בנימין הארץ קנג

כפר הנקרא בל"ע "ביר נאבאל"ו). ובתוך הכפר בור גדול ואולי שם הכפר על שם הבור הנזכר במעשה גדליה בן אחיקם (ירמיה מ"א ז') ויהי כבואם אל תוך העיר וישחטם ישמעאל בן נתניה אל תוך הבור הוא והאנשים אשר אתו. והכונה "ביר נאבאל" בור (מעשה) נבלה**). ואף שלפי המקרא משמע שהבור היה בתוך העיר מצפה.

הַכְּפִירָה. לפי דעתי הוא הכפירים בבקעת אונו (נחמיה ו' ב') עיין אונו ***).

מוצא. הוא הכפר "קולוניא" שעה וחצי מערבית 'נוטה מעט צפונה ירושלים) והוא הנקרא במסכת סוכה פ"ד מ"ה מוצא (והדרש ידרש עיין שם****).

תְּרַאֲלָה. במחוז לוד כפר א' נקרא בל"ע "תניאל" ואולי שיבוש הלשון במקום תריאל*****).

צלע. אולי הוא כמו סלע, והיא היתה סמוכה לירושלים, וכזו מצאתי בילקוט שמואל ב' כ"א בפסוק ויהי רעב בימי דוד וז"ל מהו בצלע בקבר קיש אביו מלמד שהביאוהו לגבול ירושלים וקברוהו שם, וצלע היא מצד ירושלים שנאמר וצלע האלף והיבוסים היא ירושלים עכ"ל*****). עיין לקמן צלצח.

גבעתי קרית. עיין מה שכתבתי לקמן בשם גבע גבעה.

1) ומה שנזכר במסכת נדה פ"א ע"א ועשה צקלע צית חורין וכזו סנה סוף הכזר שנילא ישמעאל בן נתניה סללים וכזו הלל צית חורין כחוק ממלסה, עיין צחלק הגהות בגליון הש"ס למסכת סנה"ל אשר ישבהי צע"ה חנ"י זאת צטוב טעם ודעת *).

*) את הישוב הזה מביא המחבר בסוף ספר דברי יוסף, ואנחנו נתנהו בהערות ותקונים שבסוף הספר.

**) חולשת השערה הזאת איננה צריכה באור.

***) העיר הזאת מתאחדת היטב עם החורבה "כפירא" שמנה פרסאות

אנגליות בצפון מערב ירושלים, ואי אפשר לאחדה עם הכפירים בבקעת אונו הרחוקה חמש פרסאות לצפון לוד.

****) בו נוסד בשנת תרנ"ה מושב קטון' לארבע משפחות מאחינו זיוסב

לו שמה העתיק "מוצא".

*****) לפי תכונת המקומות הנזכרים עמה אי אפשר להרחיקה כל כך ועד היום

לא נודע מהימה.

*****) המקום הזה לא נודע עד היום.

קנר תבואות פרק ג' חלוקת הארץ בנימין הארץ

שמות ערי בנימין הנזכרים במקומות אחרים.

עֲנָתוֹת (יהושע כ"א י"ח). למזרחית צפונית ירושלם בערך שעה וחצי כפר קטן "ענאתא" (עיין זוהר סוף פרשה ויחי) ולצד צפון הכפר מחצב אבן ואבני בנימי ירושלים מונאים משם. ירושלמי ריש פ"ה דברכות ר"י ענתניתא וכן ישם פ"ו [ה"ה] ר"ח ענתניי, נראה לי שהי' מענתות.

עֲלָמוֹן (שם), בַּח וְרִיִּם (שמואל ב' ט"ז ה'), עֲלָמוֹת (דבה"י א' ח' ל"ו), עֲזָמוֹת (נחמ"ז כ"ח). שמות אלה לא נודעים לכל מחקרי הארץ איה תכונתם וכחם אל זכיתי לדעתם. הנה בעברי במחוז ההוא לחקור ולדרוש ראיתי לצפון מזרחית לכפר "ענאתא" הנזכר בערך חצי שעה הר גבוה ובה חרבות בנין מימי קדם. ודרשתי מפי הגוים יושבי "ענאתא" אם לא נודע להם שם העיר שהיתה בימי קדם על ראש ההר ההוא ואין מגיד לי עד שבא זקן מהם ואמר לי ששמע בילדותו מאבותיו שחרבות ההר הם חרבות עיר "עלמות" ויושבי מרדו במושל הארץ וקם עליהם והתריב העיר עד היסוד בה. ויהי אז בידי ספר תנ"ך וחפשתי בכל ערי בנימין בספר יהושע ולא מצאתי. וחפשתי בשמות ערי לויים שבט ההוא ומצאתי שם ענתות ועלמון. ואמרתי קצת ראה לדבריהם שעלמות הוא עלמון הנזכר עם ענתות. ואח"כ חפשתי בדבה"י א' ח' ומצאתי בפסוק ל"ו ויהועדה הוליד את עלמת ואת עזמות. והנה מוכח שעלמון נקראת ג"כ עלמת ובל"ע קוראים "עלמות". ולפי דעתי מה שנזכר בספר עזרא ונחמיה בני עזמות אצל בני ענתות היא עלמת ועלמון. ובתרגום יב"ע תרגם בחורים עלמת. והנה מוכח שיש לעיר הנזכרת די שמות: בחורים עלמון עלמת עזמות. גם היא היתה עיר לוייה. ומוכח שאין המרחק בין ערים אלה מכוון ר"ל כמו שמצאנו בערי המקלט שנאמר בהן ושלשת שבין כל א' היה חלק רביעית הארץ כי בין ענתות וכינה המרחק כחצי שעה ושניהם ערי לויים *).

*] בזה מסכימים כל החוקרים ויהירבת אלמות נרשמת במפת הארץ הנדולה.

אולם אם לאחד עמם גם את העיר "בחורים" צריך עיון.

תבואות פרק ג' חלוקת הארץ בנימין הארץ קנה

גלגל (יהושע ה' ט'). לפי דברי היוסיפון תבונת גלגל 10 רים (חצי שעה) מירחו 50 רים (2 שעות וחצי) מהירדן. אכן בעת נמצא סמוך לירדן גבעה אחת כמו גל אבנים והישמעאלים קוראים אותה "גאלגאלא" ר"ל גלגל. ואינו רחוק מירדן ב' שעות וחצי בדברי היוסיפון*).

בעל תמר (שופטים כ"ג) סלע הרמון 'ישם כי מ"ה' לבונה 'שם כ"א י"ט).

בעל תמר. לא נודע בעתו ומצאתי בדברי איזעביוס שבזמנו סמוך לגבע הכפר "בית תמר" והוא כלתי ספק בעל תמר.

סלע הרמון. עד היום למזרחית בית אל בערך שעה א' הכפר הנקרא בל"ע (סעלא) רומון, וכל הכפר כמעט על סלע א' ולכן שמו כן לתוספתא דסוטה פ' י"א נגב ירושלם מישור והמחוז גבע ורמון מרשין וקסקסין עכ"ל, והוא נזכר בירושלמי ריש ברכות רבי דרומנה. וכן בתוספתא דאהלות פ' ט"ז רמון, וכן בזוהר פ' שמיני דף ל"ט ע"א ר"ז דכפר ראמין¹.

* הידברת ג' לנזלא רהוקסרסאית אנגלית למזרח ירחו. ועיין למעלה עמוד ק"ג בהערה.
¹ (1) צוהרש חיכה דף ס"ז ע"א צפסוק על חלה חני צוכיה
 ונספר שקצץ ארריוניס היהודים צצקעת צית ריוון והרגס עד שהדס צוקע
 והולך עד הגיע לקיפרוס נהר עכ"ל, ולפי דעתי הוא הצקעה חלל
 סלע הריוון הנזכר הנקרא בעת ולדי אלמודיא שנוסף למזרח
 ריוון. ונלאתי ציוטיפון הורדוס הוולך צנה צווחו ירחו ונצטר אחד
 וקרחה על סס אנו קיפרוס ע"כ. [אולם צסצרו נלחמות היהודים
 פ"א חלק ט"ז משנע שהחונה החדשה צנה ציריחו נקרחת קיפרוס]
 ונראה לי שהנחל אשר עצר על מצטר זה נקרא כחל
 קיפרוס ועל זה כיון המדרש. והצעל כפוי"פ הציא צסצרו**)
 לשון המדרש הנ"י והיה צוקע ציס והולך עד שהגיע לקיפרוס וכו'
 ואנור שהוא אי קיפרוס (ליפערן). והנה צכל הנוסחאות כחן צפסוק
 על חלה (נזכר צ' פעמים לשון זה) וכן לקוון צפסוק קלים היו
 ** פרק ט' בחוצאותנו עמוד קמ"ג.

קנו תבואות פרקג' חלוקת הארץ בנימין הארץ

לבונה (שופטים כ"א י"ו). עד היום למערב שילה בערך
שעה א' (נוטה מעט צפונה) הכפר לובאן והוא בדרך שכם לירושלם.
ישעי"י כ"ח בא (סנחריב) על עית עבר במגרון
למכמש יפקיד כליו עברו מעברה גבע מלון לנו חרדה
הרמה גבעת שאול נסה צה"ל קולך בת גלים הקשיבי
לישה עניה ענתות נדה מדמנה יושבי הגבים העיוז
עוד היום בנוב לעמוד וגו'.

עית. הוא עי וכן נזכר בנחמיה י"א ל"א מכמש ועיה

וגו' והיה הדם זוקע והולך עד שהגיע לקיפרוס נהר ו"ב מוכח
שאינו אי קיפרוס. ועוד הוא גוזמא גדולה שדם ילך כוהלך יוס' אי צים
הגדול. לכן אין ספק אללי שאינו אי קיפרוס כ"א א נהר קיפרוס ואדי
אלנוודיא הנזכר. ואנת אגיד שבירושלמי טובה פי החליל [ה"א] הגירסא
בנוו שהציא הכפ"פ והולך הדם צים עד קיפרוס, ולפי דעתי ל"ל
ביס ר"ל בנחל שוטף, וצדק גוזמא בים ולא שכונתו צים הגדול עד
קיפרוס. אכן צלצול גדול אכי רואה צועשה זה כי לפי הירושלמי
הנזכר היה נעשה רע הזה נעשה ליהודים יושבי אלכסנדרי צארץ
מלרים. וכן מוכח מלשון המדרש ריש אסתר, ו"ב אי אפשר לוור
שהכונה על קיפרוס נהר שבנחשו ירחו ופלע הרימון שב"י (וצאנת
צוודרש הנזכר לא נזכר מרס עד קיפרוס כ"א הקיפן לגיונות והרגו
עכ"ל). וצפוק על אלה צועשה של טרבינוס הרשע לא אור
שהיה ליושבי מלרים וכן צפוק קלים היו רודפינו, וצחלנווד צצלי
צפרק החליל הוצא נעשה זה ומוכח שהיה ליושבי מלרים, אכן שם
ניחס נעשה רשע זה לאלכסנדרוס מוקדון, וזה טעות הקופר או
המעתיק. כי ידוע שאלכסנדר היה צומן שנועון הלדיק, וצומן חניו
צנו שצנה הנוקדש (צית חוניו) צוולרים (ומלחתי צספריהכ שהיה
צעיר ציאנטיפוליס ויש אונורים היא עיר החרס, עיין צצקוונה)
התצו היהודים צארץ מלרים וצומן הרצה א"ב נהרגו. ו"ב אי
אפשר לוור שאלכסנדר הרגו כ"א ש"ל טרבינוס הרשע בנוו
שנזכר צוודרש (עיין חלק צ' שנת 4014).

תבואות פוק'ג' חלוקת הארץ, בנימין הארץ קנז

ובית אל 'עיי'ן מה שכתבתי בל"א מלכים).
 מְגֵרוֹן. לפי לשון הפסוק שמואל א' י"ד ב' ושאל יושב בקצה הגבעה תחת הרמון אשר במגרון מוכח שמגרון היה סמוך לגבעה שישב שם שאל, כמו שנזכר שם (י"ג ט"ז) ושאל ויונתן בנו יושבים בגבע בנימין (עיי'ן בסמוך גבע וגבעה). ולדרום חרבות "ביתון" (בית אל) בערך 8 דקים נמצאות חרבות מגדל א' הנקרא בל"ע "בורג" (בורג' מגדל) מאגרון. ומוכח שתכונת עיר מגרון סמוך לבית אל ולצפון מערבית מכמש ולמערב עיר עי (עיי'ן מקומו). והנה בא סנחריב ממזרח למערב ואח"כ דרומה עי מגרון מכמש וגו' *).

מכמש. לצפון גבע בערך ג' רביעית שעה נוטה מעט מזרחה הפסוק "מיכמס". וסמוך לו כחצי שעה נמצאות חרבות זאנוח. וכזה ידענו שהגרסא הכנונה במסכת מנחות דף פ"ג ע"ב היא מכמש וזנוחא כמו שהובא במישניות וכמו שהביא הערוך ולא מכנים וזמחא, כי עד היום מכמס וזנוח ומשם באו ההטים הטובים. בין גבע ובין מכמס עמק גדול וכצה. הדרום על שפת העמק גבע וכצה הצפון מכמס. העמק זה מתחיל ויצא ממחוז גבעון (גי"ב) לכארות (פיריא) ומוישך מזרחית דרומית עד ככר הירדן. מְעַבְרָה. אינו שם עיר כ"א הוא המעבר הנזכר בשמואל א' י"ד א' ויאמר יונתן וגו' לבה ונעברה אל מצב פלשתים אשר מעבר הלז וגו' ובין המעברות וגו' שן הסלע מהעבר הזה ושן סלע מהעבר הזה וגו' השן האחד מוצק מצפון מול מכמש והאחד מנגב מול גבע עכ"ל. וכעת לא נודעים שמות סנה וכוצין**).

גבע גבעת שאל. עיי'ן בסמוך גבע וגבעה.
 הרמה. עין לעיל.

בת גלים. עד היום בין "ראמלא" ובין יפו הכפר שקוראים בית דגן. וחקרתי ודרשתי הרבה על שם זה ושמעתי מבעלי

* המגדל הזה לא נודע, אך בעמק הסמוך למכמש ישנן הרבות הנקראות

"מאקרון" והן מתאחדות עם העיר "מגרון".

** השם סנה נשאר עד היום להעמק כלו הנקרא "אדי סואוויניט".

קנח תבואות פוק גי חלוקת הארץ בנימין הארץ

הלשון "באת גיאלין" והוא בלתי ספק בת גלים הנזכר ג"כ בשמואל א' כ"ה מ"ד לפלטי בן ליש אשר מגלים ואולי הוא מה שנזכר בב"ר סי' גיא ר' יודן דמן גליי (והוא כמו גלים). ומצאתי בדברי אייזעביוס שגלים כפר אצל עקרון, לפי דעתי טעות הוא כי לא הגיע סנחריב בעת ההיא עד עקרון, וכל השמות אלה כמעט כולם בחלק בנימין הם לצפון ירושלים*).

ליש. מצאתי במכב"י א' ט' ה' שנזכר עיר לייזא בגבול פלשתים במלחמת יהודה עם כאכירעס שרדפס יהודה מעיר לייזא עד הר אשדוד עכ"ל, ולא ידעתי אם הכונה על ליש הנזכר. וכעת לא נודעה תכונתו**).

ענתות. עיין לעיל. מדמנה לא נודע.

הגבים. מצאתי בדברי אייזעביוס שהוא גיבא אצל גופני עיין עפני. ולפי דעתי הוא גוב הנזכר במלחמת דוד (שמואל ב' כ"א י"ח) וברה"י א' כ' ד' נכתב גזר מוכח או שגוב נקרא גזר או שהוא סמוך לו או במחוז ההוא וגזר רחוק מגופני***).

גוב. עד היום למערב צפונית ירושלים בערך 7 שעה ולצפון

* לפי משמעות הם יאבו הוקרים אחרים לאחדה עם הכפר בית גילה. מול בית להם שהוזכרו למעלה אצל הגלה אולם גם היא איננה מזאחדת היטב כי מסע סנחריב ה' בצפון ירושלים. ולכן נשער אנהני כי השם "בת גלים" איננו שם עצם פרימי כיא שם משאלו. והוא נדרף להשם נבעו (שהוראת שניהם תל או צבור של עפר). וגם ביתר הערים הנזכרות בהסוקים האלו משתמש הנביא בשמות משאלים ונדרפים (ראה בהערותינו הסמוכות). ובה תנעם מאד מליצת הכתוב "צהלי קולך בת גלים": יאת יושבת נבע שכך יבוא חיל האויב ללון תרימי את קולך למען) יקשיבו יושבי ליש עניה וענתות וימהרו לפרה.

** נכונה הישערת החכם יוסף הלוי במאספני השנתי "ירושלים" ש"ג עמוד 162 כי השם ל' ש הנכחי נדרף לשם כפירה לאמר לביאה והנביא רימו על עיר כפירה בנחלת בנימין הנזכרת בין ערי הגבעונים (יהושע ט' י"ז) וגם אחרי שיב הנולה מבבל (עזרא א' כ"ד) היא היתה סמוכה להערים נבע ורמה ועוד הנזכר בזאת הפרשה.

*** השערת החכם הנז' שם כי השם מדמנה נדרף עם עפרה יהושע י"ח כ"ב כי דמן נזרת מדמנה ועפר נזרת עפרה סתרון קרוב להם מאד. והשם גבים נדרף עם בארות (יהושע ט' י"ח) ויושביה עלו מן הנולה עזרא ב' כ"ד).

תבואות פרק ג' חלוקת הארץ, בנימין הארץ קנט

אילון חצי שעה הכפר "בית גופא" והוא לפי דעתי נוב עיר
הכהנים בחלק בנימין כנזכר בנחמי' י"א ל"ב ובני בנימין מגבע
וגומר ענתות נוב ¹ ענני *).

גבע, גבעה, גבעת בנימין, גבעת שאול.

אם נעייין בלשון הפסוקים בשמות אלה ונחקור על תכונתם
נמצא ספיקות הרבה. ואכתוב בקיצור מה שהעלתי בעזר האל
ע"י הקירתי ודרישתי.

גבה וגבעה שם א' הוא פעם נקרא כן ופעם כן כמו שמצאנו
במעשה מלחמת בני בנימין שנקראת העיר אשר נעשה בה
התועבה היא גבעה, וגם נאמר (שופטים כ' י') לעשות לבואם לגבע
בנימין וגם ממערה גבע (שם כ' ל"ג), וגם ביהושע י"ח כ"ד בערי בנימין
נזכר עיר גבע, גם נקראת גבע בנימין או גבעת בנימין (שמואל
א' י"ג פסוק ב' וט"ז). מכ"ז מוכח ששם א' ועיר א' הי'. ותכונתו
סמוך לרמה כט"ש (שופטים י"ט י"ג) ולנו בגבעה או ברמה,
והוא בלתי ספק הכפר הנקרא כעת גבע שעה א' למזרח ראם
(הוא רמה).

אכן נמצאת עוד עיר אחת שנקראת ג"ב גבעת או גבע
והיא במחוז קרית יערים, כי מצאנו שאמר שמואל הנביא במשיחתו
את שאול (שמואל א' י"ה) אחר כן תבוא אל גבעת האלהים
אשר שם נציבי פלשתים, וישם י"ג ג' ויך יונתן את נציב פלשתים

¹ וסגגה היא לנהרס"א צחידוסי אגדות לנסכת זצחים 77
קי"ח שכחז וז"ל משמע הכא דנוצ פשיטא להו לצחלק צנינוין הוא
מוקרא לא נוכח כן דחסיב י"ד ערים צחלת צנינוין וחסיב גבעון
וירושלים ולא חסיב כוז צינייהו עכ"ל, הלא כנה מקוונות הס דלא
כתיבי צקו יהושע. וחלא מוקרא מפורס צנחמי סזכרתי לעיל
סכוז מערי צנינוין.

* בזה יש לפקפק הרבה וחוקרים אחרים מאחדים את העיר נוב עם הכפר
אסעוויא כחמשה ועשרים רגעים לצפון מזרח ירושלים בדרך ענתותו ומקום העיר הזאת
בבירור אי אפשר להחליט.

קס תבואות פוק ג' חלוקת הארץ בנימין הארץ

אשר בגבע. ומוכח שגם עיר זאת נקראת גבע וגבעה והיא גבעת שאול כי שם נולד ושם בית אביו ומשם הלך לבקש האתונות ושמה הזר לביתו אחר שנמשח. וכן נזכר בישעי' י' כ"ט הנזכר לעיל גבע רמה גבעת שאול".

ואם נעיין במספר שמות ערי יהודה ובנימין נמצא שקרית יערים נמנה לבי שבטים אלה ומוכח שהיא על חוט הגבול ונמנה לכאן ולכאן כמו ירושלים ובית אל וגו'.

והנה בחקירת מצאתי בעזר האל שקרית יערים אבו גוש בשפולי ההר שהוא בצד הדרום וסמוך לכפר זה ממש בצד מערבית צפונית גבעה בינונית, ומוכח ישעל גבעה זאת היתה תכונת העיר גבעה או גבע. ושניהם קרית יערים וגבעה עיר אחת היתה זאת (קרית יערים) לדרומה וזאת (גבעה) מערבית צפונית, וחוט הגבול עבר ביניהם בתוך העמק הקטן הנראה עד היום ושם עובר הדרך מירושלם ליפו. ולכן נמנה לפעמים ליהודא ופעמים לבנימין כי מחוברת היתה עם גבעה. ובלתי ספק נקראות ביהושע י"ח כ"ח גבעת קרית שניהם בסמיכות כי גבעה היא גבעת קריה וקריה היא קרית גבעה כי כעיר אחת נחשבים¹. וזה שנאמר ישמואל א' ז' א' שבאו בני קרית יערים והביאו הארון אל בית אבינרב בגבעה כי גבעה וקרית יערים לעיר א' נחשבים. ולכן נקראת גבעת אלהים על שם שארון שם. ושם פסוק ב' ויהי מיום שבת הארון בקרית יערים כל זה מורה מאחר שישתייהם עיר א' נקרא מקום הארון פעם גבעה ופעם קרית יערים ושם היתה בית שאול המלך ושם מצא דודו וכל בית אכיו, לכן לא נזכר שבא שאול לביתו כי כבר נאמר ויכל מהתנבאות ויבוא הבמה (שם י' י"ג) ובבמה ישב.

ואולי באו אנשי קרית יערים להביא הארון אליהם ולא יראו כמו אנשי בית שמש לפי שידעו שצריך להיות בחלק בנימין

(1) עיין במדבר כ"ג פסוק 7' ותנאל כליו צרורה לדברי כ"ח שנאלא ע"ס והשמטה בלשון המדבר כאשר כתבתי בחלק הגהות וגליון המדבר.

תבואות פרק ג' חלוקת הארץ בנימין הארץ קסא

כמו שנאמר (דברים ל"ג י"ב) ובין כתיפיו שכנ (וגם בשילה אף שאינו בחלק בנימין כבר אמרנו במסכת זבחים דף קי"ח ע"ב שרצועה יצאה מחלק בנימין לתוך חלק יוסף עיין ישם) מה שאין בן בעיר בית שמש שאין תבונתה (אף שגם היא על הגבול) כתבונת קרית יערים ששם מחוכרים השכטים יהודה ובנימין בעיר א' כמו שהיתה בירושלם שביסוד המזבח היה הגבול וחשבו שאולי לכן נשלח יד ה' ביושבי בית שמש, מה שאין בן בעירם שהיא מחיברת עם בנימין לא ידעו דבר רע ולכן באמת הביאוהו בבית אבינדב בגבעה שהוא בחלק בנימין.

נחמיה י"א ל"ב, ובני בנימין וגוי עַנְנְיָה חָצוֹר גְּתִים חָדִיד צְבָעִים נְבֻלָּט לֹד וְאוֹנוֹ גֵּי הַחֶרְשִׁים.

עַנְנְיָה. נראה לי שהוא הכפר "בית חנינא" (ע' תמורת ח') לצפון ירושלם שעה ושליש לדרך מצפה.

חָצוֹר. לצפון מזרחית בית אל בערך שעה וחצי סמוך לכבר הירדן חרות הנקראות כל"ע "הירבאת תל חצור". וא"כ תבונתו חוץ לגבול בנימין עיין תאנת שילה בהג"ה. ובמהוזה הוא היתה תבונת עיר עֶפְרַיִן (עיין במקומו). ואולי חצור הנזכר הוא בעל חצור אשר עם אפרים (שמואל ב' י"ג כ"ג) ור"ל סמוך לעיר עפרין (כמו אפרים).

גְּתִים. נזכר גם שמואל ב' ד' ג' ויברחו הבארתים גתימה. לפי דעתי הוא "ראמלא" שקוראים גם גת (עיין גת), ושמו היתה מתחילה גתים ובאורך הזמן נשתכח ונשתבש וקוראים גת לפלשתים*. ואמת שמצאנו עיר גית לדרום שכם כשתי ישעות על הר שאינו גבוה והוא לבדו ולמערבו מישור הים (כפ"ס**) וצ"ל למערב שכם כנראה מהמציאות; אכן גתים הנזכר היה בחלק בנימין ועיר גית

* מהכתוב בשמואל ב' ד' ג' נראה כי גתים לא היתה רחוקה מכארות לבנימין דלפיז אי אפשר לאחדה עם גת שהיא רמלא לדעת המחבר, ובאמת לדעת החוקרים לא צודקו עד היום מקום העיר הזאת.

** [פרק י"א בתוצאותנו עמוד רצ"ה.

קסב תבואות פרק ג' חלוקת הארץ, בנימין הארץ

היתה בחלק אפרים. והיא היתה בימי קדם עיר גדולה ומפורסמת כמו שמצאתי בספרי העמים ונקרא עיר שומרונית, ומוכח שאינה גתים לבנימין וכעת נקרא כפר א' שם "קיריאת ג'יד (גית).
חָרִיד. (במסכת ערכין פ"ט מ"ז חר"ד ואנו וירושלם

ומסכת עדיות פ"ז מ"ה ר' יקים איש חר"ד, כן מצאתי באיזהו נוסחאות הישנות ובנוסחא שלנו איש הדר, עיין במקומו). העיר הזאת נזכרת בספר מכבי"א י"ב ל"ח ויכן שמעון את מבצר "אדידא" אשר בשפלה, וכן י"ג י"ג (*), וכבר כתבתי שהשפלה מתפשטת עד הרי לוד, ומוכח שבמחוז ההוא היתה תכונת חר"ד. ועד היום "אלחאדיתא" כפר קטן למזרח לוד בשתי ישעות על ראש הר עגול. צְבָעִים. לפי דעתי הוא כפר צובא (צובע) למערב ירושלים כשעה א' וחצי על הר גבוה. ואולי הוא הר צבועים הגזכר חלה פ"ד [מ"י] אנשי הר צבועים (**).

נְבֻלָט. נראה לי הוא הכפר "בית נאפאלא" לדרום ראמלא כשתי ישעות (**).

לֹוד. עד היום למזרח צפונית רמלא כשעה א' הכפר הגדול לידא (***) (עיין מה שכתבתי לקמן בביאור המתניתן לוד מן הערב) שמות רבה פי' ג' ר"ש לודיא. ושם מראים הנצרים קבר גיורג ולכן נקרא לוד בזמן הנצרים "סאנקט גיורג" (1) וזה שכתב ר' בנימין בעל המסעות ומשם חצי יום לשד גורג והיא לוד וצריך להיות לסנקט גורג והיא לוד. וכן כתב לקמן ומשם (מחברון) לשגורש והיא לוד. (סוכת הילנא המלכה בלוד, ירושלמי סוכה פ"א ה"א).

(* בהתרגום העברי מלשון יו"ן כתיב מפורש "חר"דה".

(**) לפי הערים הנזכרות עמה אי אפשר שתתאחד עם הכפר צובא ולדעת

כל החוקרים לא נידע מקומה.

(***) הכפר הזה רחוק 3 פרסאות אנגליות וחצי בצפון מזרח לוד.

(****) איננו כפר כ"א עיר ובה מושב מנהל.

(1) אולי הוא מה שנזכר במקי שמחות פ"ג ד' מעשה צננו של

גיורגוס בלוד.

תבואות פרק ג' חלוקת הארץ, בנימין הארץ קסג

אֹנֹה. אמרין סוף מסכת כתובות (ק"א ב') מלוד לאונו
 ג' מילין (בוהר פי ויצא דף קנ"א ע"א חקל אונו. וכן פי
 פנחס דף קי"ז ע"ב בקעתה דאונו) וכעת לא גודע *
 גי החרשים. בירושלמי במסכ' מגילה פ"א לה"א ר"ח בשם
 ר פנחס לוד ואונו הן גי החרשים עכ"ל (**).

אָצֵל (דבה"י א' סוף סימן חי זמי, וכן זכרי" י"ד ה') הוא
 לפי דעתי עיר הוצל הנזכרת בכמה מקומות ביש"ס¹) ובמס' מגילה
 דף ה' ע"ב אמר ר"א האי הוצל דבית בנימין² מוקפת חומה
 מימות יהושע ע"כ. מדברי זכרי" הנזכר מוכח שיהיה סמוך להר
 הזיתים. ולפי דעתי הוא הכפר הנקרא כעת "אצאריא" (***) (במו
 אצאליא) ואולי נקרא ג"כ ע"ש ישעריה בן אצל (דבה"י א' תי' ל"ז)

* העיר הוצל מתאחדת היטב עם הכפר "אצא" הדחיק בחמיש פרסאות
 לצפון לוד.

** ההשערה תאחד את הניא הזה עם החורבה "כפר דירשא" הוזיקה ארבע
 פרסאות וחצי למוזה יאלא (אילון) ושנים עשר פרסאות וחצי לדרום מוזה לוד.

1) צמס' כתובות קי"ח ע"ח הולל דבנימין צחרץ צבל דסינח דבנימין
 יש לנחוק זכן כולל צנוקמחווה ספרים ישנים וב"כ הרב המאירי סס.

2) ונאחר שאמר הולל דבית בנימין מוכח שיש עוד עיר ששמה
 הולל. ולפי הנודע היא צחרץ צבל בזכר פעמים הרבה צמ"ס וכן צמסכת
 יונוא צפרק הולילו לו [כ"צ ע"צ] תחא הוא יוסף הצבלי הוא יוסף
 איש הולל. ויש אומרים שהיא עיר מולל שצבער הנזכר ורצסעה"ג
 מתרגם מלך אשור מלך אלמוול ועד היום קוראים אותה מולל
 (מאזעל), ולכן כחצ צעל כפוי"פ שהולל היא מולל. אכן מלחתי
 צמסר היוחסין דף ס"ע ע"א (דפוס אומטרדס) וז"ל הולל צצבל קרוצ
 לנהרדעא והצית הכנכת קרוצ לנדרס עזרא עכ"ל.

***] שנהגה היא כי השם אלעזריא של הכפר הזה מקורו בהשם לאצאריאם אחד
 מקדושי הנוצריים ובתלמוד ספחים נ"ג ע"א נקרא הכפר הזה בית היני. וכן יקראו לו
 כל תרי האיץ Bethania ולדעת קצת עמדה פה העיר עניה הנז' ביישע"י ז' ל'.
 והשם יא צ"ל אי אפשר לאחד עם אחד מהמקומות הידועים.

קסד תבואות פרק ג' חלוקת הארץ בניטין הארץ

מבני בניטין) כי ר' נחלק כל' משתדר כמו משתדל אלמנותיו
 (יחזקאל י"ט ז') כמו ארמנותיו. וארו כמו ואלו. וכן בלשון המישנה
 כל הגלעינין (עוקצין פ"ב מ"ב) כמו הגרעינין. הוא בצד מורחית
 דרומית להר הזיתים כתחום שבת (עיין לעיל).

גמזו (דבה"י כ"ח י"ח). עד היום למזרח לוד נוטה מעט
 דרומה בערך א' שעה בדרך מלוד ירושלימה הכפר "גימזו" היא
 גמזו ומעיר זאת היה נחום איש גמזו והדרוש ידרש גם זו לטובה.
 ואולי הוא בר גמזא הנזכרת באיכה רכתי בפסוק סלה כל אבירי
 דף ס"ז ע"א).

ענב (יהושע י"א כ"א). עד היום למזרח "רמלא" נוטה מעט
 דרומה בערך שעה וחצי הכפר "אנאבא". (עיין ענב לעיל
 בהלק יהודה *).

שפיר (מיכה א' י"א). כבר כתבתי לעיל בערי יהודה שלמזרח
 דרומית אישדוד הכפר "סואפור" אכן גם לצפון מערבית "לידי"
 (לוד) בערך שעה א' הכפר "סאפיריא" ואולי על זה כיון הנביא.
 אולם כמעט כל העיירות הנזכרים בדברי הנביא הם בחלק יהודה
 בצד מערבית צפונית**).

אפק (שמואל א' ד' א"א). תכונתו היתה סמוך למצפה, כמר
 שנאמר (שמואל א' ז' י"ב) ויקה אכן אחת וישם בין המצפה ובין
 השן ויקרא את שמה אכן העזר. ושם 'ד' א' ויחנו על האבן
 העזר ופלשתים חנו באפק. וכעת לא נודע***).

בית פר (שם ז' י"א). במחוז "ראמלא" (אתו רמלא כ"א
 כפר א' על ההר למערב בארות בערך ג' רביעית שעה) כפר אי
 הנקרא "כארווא" והוא לפי דעתי כר. אכן נמצא "ואדי קוראוא"
 המחובר עם "ואדי לופאן" (לבונה) ומושך עד "ואדי אוניע" (ע"ש)
 ואולי שם היתה תכונת בית כר****).

* איננו כפר כ"א הורבה היא החוקה יטני פרסאית אנגליות והצוי למערב דביר.

** ראה למעלה עמוד קל"ה ובהערותנו.

*** בהחלט לא נתאחדה ואך אילי תתאחד עם ההורבה "כלר אל פיקא" המוכה

לתל סאפי (לדעת קצת נת).

**** בבירור לא נודע המקום הזה אך אולי אפשר לאחדו עם הכפר עין כרם

שהזכרנו למעלה עמוד קמ"ו וקל"ז בהערה.

תבואות פרק ג' חלוקת הארץ בנימין הארץ קסה

שמות ערי חלק בנימין הנזכרים בדברי חז"ל הידועים לי:

קני. (סוף מסכת אהלות רבי ובית דינו נמנו על קני וטהרוהו. וכן בירושלמי סוף מסכת תרומות בעלי קניי) עד היום למזרח לוד בערך שעה א' הכפר "עין קני". וכן מצאתי בזהר פי תזריע דף מ"ב ע"ב כפר קניא במערתא דלוד. ושם נטמן רשב"י כי הוא נטמן במערתא דלוד וכן כתוב בהקדמת תיקוני הזהר ח"ל ר' שמעון אזל ליה וערק למרבא דלוד ואתגניז בחד מערתא הוא ור"א בר"י עכ"ל. ואם כן טעות הוא מה שכתוב בסוף ספר שכחי ירושלים שננטמן רשב"י במערה סמוך לכפר פקעין בגליל (עין מקומו). ומראין המעין והחרוב אשר היה אצל המערה וכן נזכר בירושלמי תענית פ"ד (ה"ח) מערתא דלוד*). וכן בפסקתא רבתי פרשה ל"ב מערתא דלוד סמוכה ללוד.

כפר דיכרין (גיטין דף נ"ז ע"א). עיר בטור מלכא לצפון לוד בערך שעה א' בהרים כפר דאכרין (כפו"פ*) וכעת לא נודע. והוא לפי דעתי בית זאכארא*** (ר"ל בית זכר הוא דיכרין) הנזכר במכב"י א' ו' ל"ב ובשאר מקומות וביוסיפון קדמוניות י"ב ז' ו' ז' ובמלחמות היהודים א' א' ד'.

פקיעין. (הגיגה דף ג' ע"א סנהדרין ל"ב ע"ב זהר בלק ר"ד ע"ב) מוכח שתכונתו היתה בין יבנה ללוד וכעת לא נודע****).
 בי תרי (סנהדרין דף צ"ה ע"א). אולי הוא הכפר "בי תרים" למזרח לוד כחצי שעה.*****).

* בירושלמי דפוס וויניצ'א הנדפס במעברתא ואולי גם בזהר תזריע צ"ל במעברתא.

** פרק י"א בתוצאותנו עמוד ש"ב.

*** הכפר בית זאכארא הנזכר במכב"י הוא במקום הכפר ההרב כעת

כפר בית זקאריא בדרום מערב בית לחם.

**** במאמרנו סקיעין ושפדעם בלוח ארץ ישראל לשנת תר"ס הובחנו שאיננו מוכח

כלל מהמקומות שהיא נזכרת בש"ס שתכונתה היתה בין יבנה ולוד ויכול להיות שהיא היתה בגליל, ועד היום נודע הכפר סקיעין סמוך לטבריא ובו ישבו מיהודים עיבדי אדמה עוד מהמאה החמישית להאלף הנכה עיין שם.

***** הנדפס הנכונה בגמרא שם הוא "ביתר" (לא בני תרי) ואין ספק כי בה

כינו חז"ל אל העיר ביתר המתאחדת עם הכפר בְּתֵיבָר אשר בו היום התחנה הראשונה של מסלת הברזל ירושלים-יפו. וראיות מוכחות לזה ימצא הקורא בהירושלים כרך הי חוברת ג'.

קסו תבואות פוק ג' חלוקת הארץ בנימין הארץ

קובי (שם). אולי הוא הכפר "קופאב" למזרח דרומית
 ומלא בערך יצתי שעות וחצי. *)
 צלמון. (יבמות דף קכ"ב ע"א וכן במסכת כלאים סוף
 פ"ד מעשה בצלמון. תוספתא דפ"ח וכתורת כהנים פ'
 בחקותי חרובי שקמה וצלמונה). מצאתי בספרי חכמי היונים
 "צאלמינע" עיר במחוז דיאספאלים (לוד) וכעת לא נודע (**).
 ואולי היא חרבות קאלומין כמו צאלמון. לדרום חיפה בערך
 ג' שעות על ששת הים למערב הכפר "קונייזא" בערך שליש שעה.
 כתב היוסיפון הלך בנימין מירושלים עד בית אל עכ"ל, ובמקום
 אחר כתב שבנימין הגיע עד ששת הים הגדול עכ"ל, וסותר דבריו
 כמה שכתב בתכונת חלק דן.

נשלם ביאור ערי בנימין.
 ממנו פח לי הבט ימין.

דן (יהושע י"ט מ"א).

גם בחלק זה לא נזכר חוש הגבול כ"א שמות הערים
 אשר בחלקו ועל ידיהם נגביל התחום. אכן מצאתי בדברי יוסיפון
 בספרו קדמוניות 5, 1, 22. שכתב יאמניא (יבנה) נתן יהושע לדן (1).
 ובמקום אחר כתב דור (דאר טאנטורא) היה לשכט דן גם מצאתי

* לא אילי כ"א ודאי הוא.

** עד היום יש בקרבת לוד נהל הנקרא "אדי צלמן" ויובל היות פי
 כי עמדה העיר הנכחית ועוד מצינו במקרא (שופטים ט"ז מ"ח) הר צלמן ואם אמנם
 כי לא נודעה תבונתו בכירורו אך הוא הי' בל"ם סמוך לשכט ולפי"ו יובל גם היות
 כי ברנלי ההר הזה עמדה העיר צלמונה.

(1) ונאמר שנלחנו יצחאל (יצנה) צכלל ערי יהודה מוכח מדבריו
 לאו דוקא כ"א דוקא נחשו יצנה נתן לדן חבל יצנה היה ליהודה. אכן
 נלחתי עוד מדבריו צוקוס אחר שהיו צ' מקומות שנקראות יצנה אי
 על שפת הים וא' מוזרחה לו רחוק קלת מיהם ע"כ. והנה צזה
 מוצנים דבריו הראשונים שיצנה על שפת הים נתן לדן (וכעת לא
 בעל) ויצנה הוזרחה היה ליהודה והוא על היום.

תבואות פרק ג' חלוקת הארץ; דן הארץ קסז

בדבריו שאשדוד היא עיר קצה גבול דן. ובוזה ידענו ב' נקודות הקצוות גקודה הצפונית והדרומית .
ועתה אזכיר ערי דן הנודעות לי תכונתם בארץ ואחר כן אנבילהו .

צרעה ואשתאול . כבר כתבתי בתחום יהודה .
עיר שמש . היא בית שמש אשר זכרתי לעיל .
שֶׁעֶלְבִּין . מצאתי בדברי אייזעביום שכזמנו נמצא כפר שעלבים במחוז "סבאסטא" (שומרון). לפי דברי יוסיפון שגבול דן הגיע עד דור יתכן שהיתה עיר דן במחוז שומרון ואף שאילון הנזכר עם שעלבין רחוק ממחוז שומרון. אכן כבר מצאנו פעמים רבות שהמקומות הנזכרים זה עם זה לא היו סמוכים בכל פעם. וכעת לא נודע שעלבין . *

אֵילֹן . נזכר גם במלחמת יהושע אצל גבעון שאמר שמש בגבעון דום וירח בעמק אילון (יהושע י"ב¹). ואודיע מציאות ערים אלה ובה מובן כונת הפסוק. למזרח לוד בדרך גמזו (אשר בארתי כבר) נמצא עמק גדול בתוך שני ראשי הרים גבוהים א' לצפון וא' לדרום. על ראש הר הדרומי הכפר הנקרא בליע "יאלא" והוא אילון, וכראש הר הצפוני הכפר "בית אור" הוא בית חרון תחתון מול "יאלא" זה לצפון וזה לדרום. ומ"בית אור" ולמעלה יש מקום צר לעבור בתוכו עד הכפר שקוראין "בית אור פוק" (ר"ל העליון והכונה בית חרון [העליון] אכן הוא טעות כמו שאכתוב במקומו), ולפי דעתי הוא מורד בית חרון והכפר בית אור פוק הוא ג"כ על ראש הר זקוף, והנה עמד יהושע בראש ההר אשר על פני בית חרון והיה למזרחו גבעון ולמערכו (מערבית

* אולי תוכל להתאחד עם הכפר סְלֶבִיט בדרום מזרח לוד.

(1) לפי דברי חכז"ל היה נעשה זה ציוס תקופת תמוז, ומוכח שה"ל אז התקופה תיכף אחר חלי הסדש (הכיגוד), ואז צלחת השמש (שהיה השמש בגבעון שהוא למזרח יושע והירח צעמוק אילון שהוא למערבו) עוודנו כרחה הירח צלד הנוערצי, ואין כאן מקומו להאריך זו.

קסח תבואות פרק ג חלוקת הארץ הן הארץ

דרומית) היה עמק אילון. וביום־ספון מצאתי שאילון רחוק מירושלים 90 רים (בערך ד' שעות וחצי) והוא מסכים עם המציאות כי "יאלא" הנזכר במרחק זה מירושלים, והנה בין אילון ובין גבעון בערך שעה א' (ודברי רש"י ביהושע י"ב שאילון רחוק מגבעון כו' הוא בדרך אומר הדעת).

אילון. לא נודע כ"א שנזכר מלכים א' ד' מ' אצל שעלבין בית שמש ובית הנן (עיין מקומם) (*).

אֶלְתֶּקָה. (הוא אֶלְתֶּקָן הנזכר בערי יהודה יהושע ט"ו נ"ט) אולי הוא הכפר הנקרא כעת "אלתיני" סמוך לבעילין (בעלה (**).

גבתון. בעלה. כתבתי כבר.

יהוד. למזרח דרומית יפו בערך 3 שעות הכפר "יהודיא" הוא בלתי ספק יהוד הנזכר. (***) ולפי דעתי נקעת ידים הנזכר במסכת גיטין [נ"ז א'] במעשה החרבן נקרא על שם עיר יהודה ידים כמו יהודים. והוא בקעה סמוך לכפר הנ"ל.

בני ברק. (כמסכת סנהדרין דף ל"ב ע"ב מקום ישיבת ר' עקיבא וכמסכת כתובות דף קי"א ע"ב) לצפון מזרחית יפו בערך שעה וחצי הכפר "בני באראק". ואיזעביוס כתב שהוא במחוז אישדוד טעה.

גת רמון. כתב איזעביוס שהוא לצפון בית גוברין בדרך לוד 12 מיל (4 שעות וד' חמישית) וכעת לא נודע.

מי הירקון. לפי דעתי הוא "ואדי עוג'ה" אשר זכרתי כבר היוצא מהרי לוד (כי "עוג'ה" כל"ע צער יסורין חולה ואולי מי הירקון מלשון ובשדפון ובירקון והוא ג"כ מין חולה וצער). ואולי

(* לדעת רבים מהחוקרים נקראת העיר הזאת "אילון בית הנן". ולכן יחסצו לאחדה עם הכפר בית אנאן כשמנה וחצי פרסאות מירושלים, בהדרך הישנה ההולכת לגמזוג (**). החקירות החדשות יאחדנה עם הכפר "בית ליקיא" הנמצא 2 פרסאות

לדרום בית חרן תחתון.

(***) בהכסף הזה יסרו בני המושבה פתח תקוה מושב למעונם כי אויר המקום הזה טוב מאד, ויקראו אותו בשמו העתיק "יהוד". אך זה שנות מספר שבו כלם לנוד בהמושבה ובתי יהוד סגורים מאין יושב.

תבואות פרק ג' חלוקת הארץ, דן הארץ קסט

שם עיר הרקון * על שם הנחל שסמוך לה (**).
 יפו. עיר קטנה מוקפת חומה ובה מבצר קטן. וכעת שם
 מבני עמינו בערך ג' מנינים (***) (וכאשר באתי ארצה הקדושה
 לא נמצא שם אף אי ****) ובזמן חכמי התלמוד ישבו שם כי מצאנו
 ר' חנינא דיפו (ירושלמי סוף מ"ק [ה"ז] ****) ר' אחא דיפו
 (פסיקת' רבתי פי מ"ז) ר' תנחום דיפו (שם פרשה י"ז) ר' נחמן
 דיפו (ויקרא רבה פרשה ו') (1) אם כן אין ספק שלא לעשות
 שם כ"א יום טוב א' (עיין מה שכתבתי לעיל בביאור תחומי
 עו"ב). בשנת 5358 (1598) נחרבה יפו עד היסוד בה ונבנה אח"כ.
 גם בשנת 5560 (1800) בישחור נאפאלעאן באנאפארטע מעכו הרם
 בחרון אפו חומות יפו (כשאספר בחלק ב' אי"ה).
 יפו היא נמל של ירושלים ועמדתה על מעשה הנזכר
 במסכת יומא דף ל"ח ע"א כיון שהגיע לנמלא של עכו וכו'
 לא ידעתי למה עברו דרך צפונה לעכו ולא ליפו שהוא סמוך
 לירושלים? עד שמצאתי בירושלמי שם ישגורם נמלא של יפו
 וכן יש להגיה בש"ס שלנו.

שמות ערי דן הנזכרים במקום אחר.

בני עילם בני חרים (עזרא ב' ל"א ול"ב). לצפון (מעט
 מזרחית) יפו סמוך לשפת הים בערך ג' שעות הכפר שקוראים
 בל"ע "חארים בן עלים" (****) ומראים שם קבורת עלי הכהן כבנין

[*] החקירות החדשות יאחדו אותה עם המקום הנקרא "תל אלראקיט" בצפון יפו.
 (***) למלת עוב' אין כל הוראה של צער ויסורין רק עקלתון ועקמימותו וכן הוא מרוב
 הנהר הזה והוא עובר על פני המושבה פתח תקוה ונופל בים התיכון.
 (****) במשך היובל הזה נתגדלה העיר הזאת במאד והוסתה נפרצה ובה קהלה גדולה
 מאחינו אשכנזים וספרדים.

(****) זה הי' בשנת הקצ"ג.

(*****) בירושלמי דפוס וויניציא הנרסאר' היי' בריה דר' אדא.

(1) גם נמלא ר' אלדא דמן יפו (מגלה ע"ז ע"ב), כי פנחס דיפו

(ירושלמי ספחים פ"ח).

(*****) איננו כפר כ"א בנין גדול והוא נקרא "חאראם אלי אבן אל'ים" (חאראם

הוראתו מקום קדוש) ומה טעו המינים אחרים לחשב כי הוא קבר עלי הכהן אך באמת
 לא נמצא זה בשום רשומה מרשימות הקברים.

קע תבואות פוק גו חלוקת הארץ הן הארץ

מפואר. ואני עמדתי על הדבר הזה כמישתאה איך אפשר שקבורת עלי שם הלא מת בשילה ומי הביאו למרחקים? וגם הקרתי על שם הכפר הזה. ולפי דעתי מורכב הוא משני שמות חרים ועילם הנזכרים בעזרא והם בתחום ההוא כנראה מי שמות הנזכרים שם. ובלתי ספק מזה יצא הטעות עלי הכהן בהתחלפם עלי בעילם. ונמצא שם על קבר ההוא בנין מפואר ומצבה גדולה כתוב מצד א' כתב אישורית ובצד הישני כתב עברי (ישומרונית). ולפי הנראה הוא קבר מכהני השומרנים והם הולכים תמיד שם להשתטח על קבר זה. וידוע שמתחילים את עצמם לכהנים שאמרו שכולם כהנים והגדול אשר להם קוראים כהן גדול ובלתי ספק קבר כהן גדול שלהם הוא. וכפי הנראה היה שמו עלי לכן אומרים המון עם שהוא קבר עלי הכהן הגדול. ושומר נפשו ירחיק מלהאמין דברי הכל *). וסמוך לו נמצאות חרבות ולפי הנראה הן חרבות אפולוניה הנזכר ביוסיפון קדמוניות י"ג ה' די ובמלחמת היהודים א' ח די **).

עטרות בית יואב (דבה"י אי בי נ'ד). בדרך מירושלים ליפו שעה וחצי למערב סארים (עיין מקומו) נמצא כפר א' הנקרא בלשון העם משובשת "אלעטרון" (ואומרים תיבה א' "לעטרון") והוא בלתי ספק על שם עטרות הנ"ל. ולצפונו נוטה מעט

* (כנראה לא היו הסהבר בעצמו בהמקום הזה ועפ"י הערה הקודמת במלות שתי השערותיו והשם האראם עלי איבן אלום אין לו כל יחס להשמות העתיקים עילם והרים וגם אין בהבנין כל כתבת. ובאמת קביר בהאראם הזה אהר מנזירי המושלימים שלקה בידו משרת הממשלה על מהיז ארסוף שבקרבת המקום הזה ויהזיק מעמד זמן רב ננר חיל השולטן ב' בארס ולפי המסיפר בנה השולטן ביבארס בעצמו את מצבת הזכרון הזאת על קברו.

** (הרבות אפולוניה נקראות היום בשם "ארשוף" ולפי דעת החכם קלירמן ננו המובא מאת החכם יוסף הלוי בהירושלים שנה ד' עמוד 9 היתה שמה לפני קרית רשף ובדה"א ז' כ"ה נמצא השם רשף אצל בני אפרים.

תבואות פדקני חלוקת האדני הן הארץ קעא

מזוחה בערך מיל א' נמצא הכפר שקוראים 'בית יואב' * (והוא בית יואב הנזכר וזה עטרת בית יואב¹).

שמות הנזכרים בדברי חז"ל

כפר סבא (בירושלמי דמאי פ"ב ל"ה"א). לצפון הכפר ג'יליל (עיין גלגל מ"א מלכים) בערך שעה א' הכפר שקוראים בל"ע 'כפאר סאבאי' (**). ובתוך הכפר בנין א' והישמעאלים קוראים בני יעקוב ר"ל קבורת בני יעקב ולא ידעתי שורש הדבר. ולפי דברי יוסיפון כפר סבא הוא עיר אנטיפטריס הנזכרת במסכת יומא דף ס"ט ע"א במעשה אלכסנדר מוקדון עם שמעון הצדיק (בתלמוד שלנו נזכר הגיעו לאנטיפטריס ויוסיפון בספרו מעשה זה באיזהו שנים כתב הגיעו לכפר סבא ומוכח שאי הוא). ובמקום אחר כתב שהורודוס בנה כפר סבא וקרא שמו אנטיפטריס על שם אביו, 'וכן נזכר במסכת גיטין דף ע"ו ע"א הי' הולך מיהודה לגליל והגיע לאנטיפטריס).

ביתר (גיטין דף נ"ז ע"א). לצפון כפר סבא הנזכר בערך ד' שעות עד היום חרבות גדולות יהם חרבות ביתר הידוע. וכן מצאתי בספריהם שביתר רהוק מאנטיפטריס 10 מיל (4 שעה). בירושלמי תענית פ"ד [ה"ח] נזכר שביתר רהוק מים ארבע מיל וכן הוא באיכה רבתי (ארבעים כגרסת ספרי הירושלמי שלנו הוא טעות המדפיס) והוא יותר נכון ממה שנוזר בבבלי שם מיל א'

* כפר בישם בית יואב או בית איוב לא נמצא במקום הזה ולפיכך אין כל דאיה להשערותו לאחר את הכפר לעטרון עם העיר הנכחיתו וגם כל החוקרים לא יכלו לאחדה עם המקומות הידועים. ובימי הבינים השבו שהשם לעטרון מקירו בהשם הרומי לאטרא שהוראתו שודרים ויכול להיות כי המקום הבידר הזה הי' או מרביץ לננבים ושידדים.

1) וקמוך לכפר בית יואב נמצא צור גדול הנקרא צור יואב, ודאי נקרא כן ע"ש המקום, אכן "צור יואב" היא עין רוגל (עיין נקומו) לא ידעתי לנסק נקרא כן (**)

** שם המעין "ביר איוב", ואדותו נעיר להלן אצל עין הוגל.

*** חלק גדול מאדמת הכפר הזה קנייה לאחינו אך מישיבה טרם נוסדה בהן

קעב תבואות סוק ג' חלוקת הארץ דן הארץ

כמו שנראה ממצואות. (תוספתא סוף יבמות ברכוס ביתר).
 קיסרין (מגילה דף ו' ע"א ובמקומות הרבה בשי"ס
 ובמדרשים). והיא היתה עיר הגדולה בארץ משנחרב ירושלים.
 באיכה רבתי בפסוק היו צדיה לראש דף ס"ד ע"א משחרבה
 ירושלים נעשה קיסרין מטרפולין וחנפולין. כעת חרב ושמש
 ונמצאות ישם הרבות בנינים מפוארים עד מאוד. והם הרבות בנין
 הרודוס הגדול שבנה עיר זאת וקראה קיסרי על שם המלך רומי
 קיסאר (ציזאר). וכעת נמצאים בתוך החרבות כתי הריגים ותכונתה
 לדרום דור בערך ג' ישעות. ובעת שבנה (תיקן) איכרהים פאשא
 מכצר עכו הביאו אבנים גדולות מחרבות קיסרין. ובל"ע קוראים
 ג"כ "קיסאריא" ובימי קדם שמה "קיסאריא פליסטינא". סמוך
 לקיסרין נופל בים נהר אקדאד לפי דעתי הוא "כהארזעאוס"
 הנזכר ביוסיפון שיוצא מיל אי מקיסרין.

פונדקא (ירושלמי דמאי פ"ב [ה"א] פונדקא ער כפר
 סכא). למזרח כפר סכא הנ"ל בערך ב' שעות כפר אי הנקרא בל"ע
 "פונדוק". וכן נמצא לצפון (נוטה מעט מזרחה) סכאסמא (שוכרון)
 בערך שעה א' עוד כפר שישמו "פונדוקומי". ולפי הירושלמי
 הנזכר נמצאים ב' מקומות שישמם פונדקא (עיין שם) והם
 פונדוק ופונדוקומי.

צריפין (מנחות דף ס"ד ע"ב העומר בא מגנות צריפין).
 לצפונית (נוטה מעט מערבה) זרמלא בערך שעה א' על יד הדרך
 ליפו הכפר "צארפאנד" הוא צריפין. אכן נמצא במחוז השפלה
 במחוז עקרון כפר אי הנקרא "צארפאן עתיקא" ר"ל הישנה.
 אולי עליה כיונו חז"ל.

קושטא. (סנהדרין צ"ז ע"א). אולי הוא כפר קוסטאני
 בשפלה לדרום עקרון *.)

* הכפר הזה נודע עד היום ובהלק מאדמתו הנקרא כהיום "בידמאבי" נוסדת
 המושבה קסטיניא אי באר טוביה. אולם מהנמרא שם אין רא"י שהעיר קושטא היתה
 בא"י ועוד זאת כי מספור הנמרא נראה בעליל כי השם קושטא איננו שם העקרי של
 העיר. כ"א שם בנו ותוארו על שם שיושביה היו נוהגים לדבר רק אמת יעדש.

תבואות פרק ג' חלוקת הארץ, דן הארץ קעג

רמלא. (בלשון ערבי "רמלא" חול, על שם החול שיש מיפו עד המקום ההוא) ד' שעות דרומית מזרחית יפו והיא בשפלה כמו שכתבתי כבר (לכן טעות הוא מה שיש אומרים רמלא היא רמתים צופים בהר אפרים). וראיתי בספרי חכמי העמים שכתבו רמלא אין לה זכרון בימי קדם לפי שכתב אבולפערדא (חכם כותב העתים לישמעאלים) ישנבנה בשנת ס"ג למנין הישמעאלים (היא שנת 4407 (647) או 4437 (677) לבריאה) ממלך סלימאן עבד אלמאליקי (עיין ה"כ בשנה הנזכרת). ולפי דעתי טעות היא כי מצאתי זכרונה מימי קדם מזמן בטולמיוס שכתב וז"ל "אלרמלא" ארכה 65 ורחבה 32, שוה לירושלם ברוחב (אינו מדוקדק) ומערבית מירושלים מי (צ"ל כ') ראשונים מעלה לכד עכ"ל. ומוכח שכבר היתה על תילה זמן הרבה קודם עבד אלמאליקי* ומה שכתב ישנבנה ממלך הנ"ל כונתו שובנה ישנית.

תכונת חלק דן.

זה לשון הירושלמי מסכת סנהדרין פ"א [ה"ב]: והרי מצאנו שקידשו את השנה בבעלת הרא בעלת זימנין מיהודה וזימנין מדן. אלתקא וגבתון ובעלת הרי הן מיהודה, בעלה ועיים ועצם הרי מדן. והרי מצינו שקדשו את השנה בבעלת אימר בתים מיהודה ושרות מדן עכ"ל. והלשון זה תמוה מאוד כי מצאנו בפסוק שנהפוך הוא? לכן יש להגיה אלתקא וגוי הרי הן מדן בעלה ועיים וגוי הרי מיהודה. ועל זה מקשה והרי מצינו שקדשו בבעלת והרי בעלת מדן? ומתרין בתים מיהודה וכו'.

והנה מוכח גם מהירושלמי הנזכר שעיר בעלת היא עיר קצה גבול דן (בצד דרומית מזרחית). ומה שאמר בתים מיהודה ר"ל שנפל אח"כ בחלקו של שמעון, כי כל חלק שמעון מיהודה הוא. והנה עיר בעלת היא בעלת באר היא בעל היא בעלה כמו

* השנתו מופיעתו כי דברי בטלמיוס אינם מוסכים על רמלה הנכחית כ"א על עיר אחרת ששמה "ראמאלא" במצרים, וגם הרב בעל כפ"ס טעה בזה כאשר העירנו שם, ולפי"ז לא צריך להגיה בדברי בטלמיוס מאומה. (כאשר הגיה כי במקום מ') והעיר רמלה נבנתה באמת בהז"ש בשנת ד"א ת"ו או ת"ז מאת המלך הנז'.

קעד תבואות פוקג' חלוקת הארץ דן הארץ

שכתבתי לעיל, אך מלשון הירושלמי משמע שבעלה אינה בעלת) היתה לדן ולשמעון ועל פניה עבר חוט הגבול והלך דרך אשדוד עד הים הגדול (והוא לפי דברי יוסיפון שאשדוד היא עיר קצה גבול דן בצד הזה) וכל חבל הים עד דור היה לדן (אף שדור לצפון נחל קנה עיין מקומו). ולפי לשון הפסוק היה הנחל חוט הגבול בין אפרים ומנשה. א"כ מוכח שדור למנשה ולא הגיע דן לצפון נחל קנה (כמו שאכתוב בסמוך). וגבול המזרחי היה ישחוט הגבול הלך מבעילין דרך בית שמש לאילון ומשם פנה צפונה והלך (צפונית מערבית) בין לוד לרמלא בי לוד לבנימין. ועלה צפונה דרך גלגל ויהודיא ובני באראק ופפר סאבא ומשם פנה מערבה דרך דור עד הים.

מכל דברי אלה מוכח שלא היה לא לבני בנימין ולא לבני אפרים חבל הים (1) כי דן מפסיק ביניהם ובין הים. ובה ידענו שאין כונת הפסוק והיו תוצאותיו ימה שהגיע חוט הגבול עד הים ממש כ"א שפונה ימה ר"ל שמשם הולך ביושר (בלא נטות צפונה או דרומה) לצד הים. ואפשר שחבל אחר מפסיק בין הים כי מצאנו בחוט גבול בני יוסף (יהושע ט"ז ג') ועד גזר והיו תוצאותיו ימה, והרי מצאנו ערי דן לצפון חוט הגבול מנזר עד היום הזה. וכן (שם ח') מתפוח ילך הגבול ימה לנחל קנה והיו תוצאותיו הימה ואם חוט הגבול מתפוח לים הגדול ממש איך אפשר שערי דן לצפון הנחל הנזכר? וזה ראוי ברורה שכונת הפסוק כתיבת ימה לצד ולמחוז הים ביושר אבל לא לים ממש. כתב היוסיפון: לדן היה מחוז הים בין אשדוד ובין דור, גם יבנה ונת היה לדן עכ"ל. והנה מוכח שלא הגיע בנימין עד הים. ויש סתירה בדבריו כמו שכתבתי בתכונת חלק בנימין.

נשלם ביאור חלק דן.

הגוי אשר יעבודו דן.

(1) ומה שאמרנו צפרי פי' וזאת הצרכה אדם ונעמיד ספינתו צחלקו של יוסף עכ"ל, הכונה בחלק ונגסה שהיה לו חבל הים מן דור עד נחוז הר הכרמל (עיין וקומו).

תבואות פרק ג' חלוקת הארץ בני יוסף הארץ קעה

בני יוסף

(יהושע ט"ז א') ויצא הגורל לבני יוסף מירדן יריחו למי ירחו מזרחה המדבר עלה מיריחו בהר בית אל ויצא מבית אל לזוה ועבר אל גבול הארכי עטרות וירד ימה אל גבול היפלטי עד גבול בית חרון תחתון ועד גזר והיו תצאותיו ימה .

כבר כתכתי תכונת ירחו. ולמערכת צפונית יריחו מעין אי טוב (עין אלישע) שקוראים בל"ע "עין סולטאן" והוא מתפשט אח"כ כנחל, הוא לפי דעתי מי ירחו הנזכרים. והנה הלך חוט הגבול מירדן שהוא למזרח ירחו דרך "עין סולטאן" הנזכר ועלה אח"כ בהרים הר בית אל לזו, כמו שכתכתי כבר.

הנה ידוע שחוט דרום חלק בני יוסף הוא חוט צפון חלק בנימין (כי מגבילים זה בזה). ובגבולי בנימין נאמר (יהושע י"ח י"ג) ועבר משם הגבול לזוה אל כתף לזוה נגבה היא בית אל וירד הגבול עטרות אדר על ההר אשר מננב לבית חרון תחתון .

ונראה לי שטכאן מוכח שארכי עטרות היא עטרות אדר (דברי אייזעביוס שארכי עטרות לצפון סבאסטי (שומרון) 4 מיל (שעה וחצי) שגגה וטעות גמור הוא) או בי מקומות סמוכים הן ארכי ואדר ושניהם נקראים בשם עטרות .

וכונת הפסוק להגביל חלק בני יוסף מצד הדרום. ולפי שדרום הוא גבול הכללי הן לאפרים והן למנישה אמר סתם בני יוסף ואח"כ מכאן ומפרש בפרטות תכונתם כל אי לעצמו .

לדעת תכונת עטרות אדר אני קצת בספקות כי עד היום נמצאים בי מקומות ששמותם "אטארא". א' לדרום "ביריא" (כארות) בערך חצי שעה נוטה מעט מזער מזרחה וכמעט הוא דרומה מכוון והוא כפר קטן הנקרא בל"ע "אטארא", וא' לצפון חרבות "ביתון" (בית אל) בערך 3 שעות והוא גם כן כפר קטן הנקרא בל"ע "אטארא" .

והנה לפי דרך חוט הגבול מבית אל לבית חרון וגו' הסברא נותנת שעטרות אדר (וגם ארכי העטרות) הוא "אטארא" לדרום

קעו תבואות פרק ג' חלוקת הארץ, בני יוסף הארץ

"ביריא". אכן יש לדקדק הלא לצפון מערבית חרבות "ביתן" (בית אל) בערך ג' רביעית שעה הכפר "גיפני" הוא בית גופנין הוא עפני (עיין מקומו) לבנימין. ואם הלך חוץ הגבול מפיתון לכפר "אטארא" לדרום "ביריא" נמצא "גיפני" חוץ לגבול בנימין. ואם תאמר שמוכח מכאן שהוא הכפר "אטארא" לצפון "ביתן", הלא נאמר וירד הגבול עטרות אדר וגוי מוכח שחוץ הגבול מתפשט וירד מבית אל דרומה ומערכה לא צפונה עד כפר ההוא במרחק ג' שעות, זה ודאי מן הנמנע.

ונראה לי יש יותר נכון לומר שעטרות אדר הוא הכפר "אטארא" לדרום "ביריא" (*). ואף שגיפני (עפני) חוץ חוץ זה לא יש לדקדק כל כך על מרחק ג' רביעית שעה מחוץ הגבול, וא"כ אפשר ששם עפני לבנימין אף שהוא רחוק מעט מחוץ הגבול, כי מצאנו כמעט ברוב חלקי השבטים שנכנסים זה בזה. וא"כ אין ספק אצלי ששם כפר "אטארא" הצפוני הוא בכלל השמות אשר ברו מלכם כנורע.

יפליט. לא זכיתי לדעת תכונתו (ועיין מה שכתבתי לקמן בשם ברזית). וכפי הנראה תכונתו בין הכפר "אטארא" לדרום "ביריא" ובין "בית אור" היא בית חרון, עיין בסמוך.

גזר. זכרתי כבר בל"א מלכים (**). ומוכח שתכונתו למערב "בית אור". ומשם פנה והלך חוץ הגבול לצד הים אבל לא לים ממש כמו שכתבתי כבר שדן היה מפסיק.

ועתה מגביל גבולתם בפרט דהיינו חלק אפרים ומנישה. (שם ט"ז הי') ויהי גבול בני אפרים ויהי גבול נחלתם מזרחה עטרות אדר עד בית חרון העליון. ומרם שאבאר כל תחומי בני יוסף אצטרך להקדים כיאור

(* איננו כפר כיא חורבה. ובן מסכימים כל החוקרים אולם דעת החוקר קאנדאר ורעיו שעסקו בהכנת המפה הגדולה לאחדה עם החורבה הנקראת אלדאהאדיה למערב בית חרון.

(**) עיין בהערותנו למעלה עמוד ק"ב.